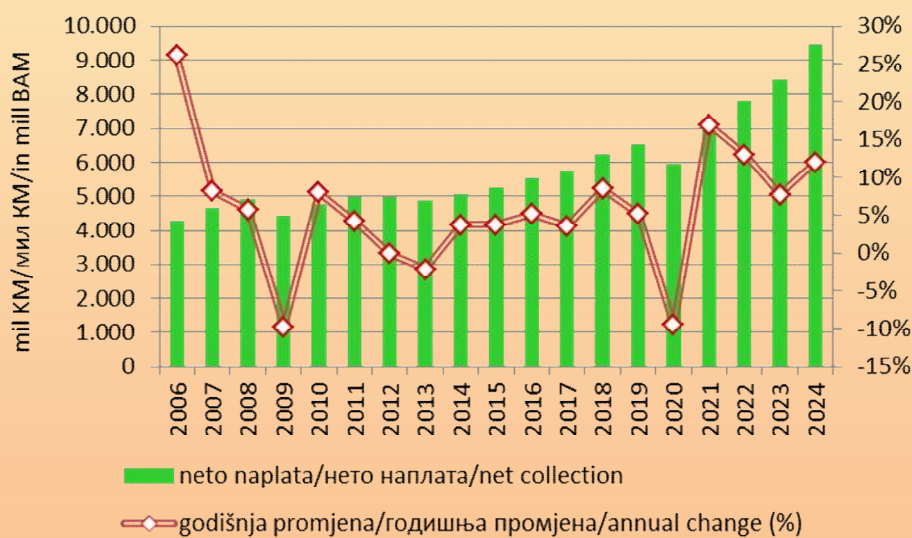

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

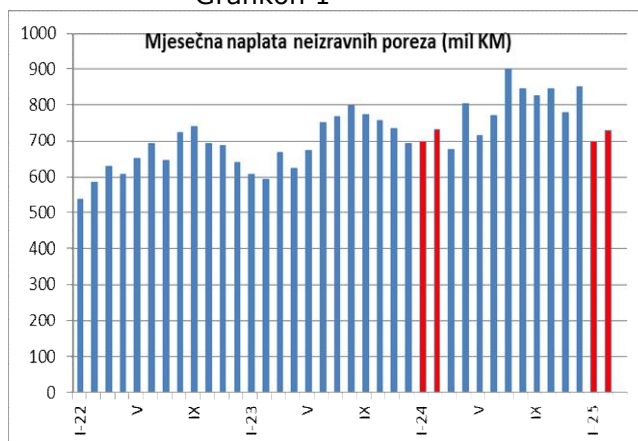
Broj
Број
Number **237/238**

mart/april 2025 – ožujak/travanj 2025 – март/април 2025 – March/April 2025

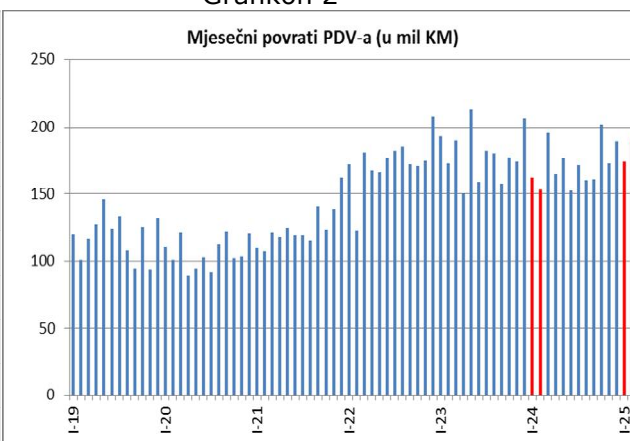
U fokusu...

Prema izvještaju o gotovinskom toku UNO je za prva dva mjeseca 2025. naplatila 1,8 mlrd KM bruto prihoda od neizravnih poreza ili 2,5% više nego u istom razdoblju 2024. Međutim, rast isplata povrata od 14,6% je u cijelosti anulirao pozitivne efekte bruto naplate, tako da je neto naplata u razdoblju siječanj- veljača 2025. bila manja za 3,3 mil KM, odnosno za 0,2%. (Grafikon 1).

Grafikon 1

Grafikon 2

Prvi razlog lošeg starta u 2025.godini je neuobičajen rast naplate prihoda u prosincu 2024. Većina suficita u prosincu 2024. odnosila na PDV-e na uvoz i trošarine na duhanske prerađevine. Može se zaključiti da je dio prihoda od PDV-a na uvoz, zbog priznavanja ulaznog PDV-a, prenesen u prosinac, što je umanjilo naplatu u siječnju 2025. Snažan rast prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u prosincu 2024. i veliki pad u siječnju 2025. ukazuju na procjenu duhanskih kompanija o početku zimske sezone u prosincu 2024., koja se, u konačnici, pokazala ispravnom, za razliku od prethodnih godina kada je vrh zimske sezone bio u siječnju/veljači. Drugi razlog su povрати PDV-a (Grafikon 2). Oporavak uvoza i izvoza u četvrtom kvartalu 2024., zbog zakonskih rokova za podnošenje prijave PDV-a, generirali su rast isplata povrata PDV-a obveznicima u prva dva mjeseca 2025. od 10,5%. Ujedno je zabilježen i enorman rast povrata po međunarodnim projektima od čak 148,2%.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Analiza naplate prihoda od neizravnih poreza u 2024	2
Ukupna naplata	2
Naplata po vrstama prihoda	4
PDV	4
Trošarine	11
Carine	21
Putarina	23
Efekti naplate neizravnih poreza u 2024	25
Cijene, potrošnja i prihodi od derivata nafte u razdoblju 2006-2024	27
Analiza vanjskotrgovinske razmjene za 2024. godinu	37

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT suradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

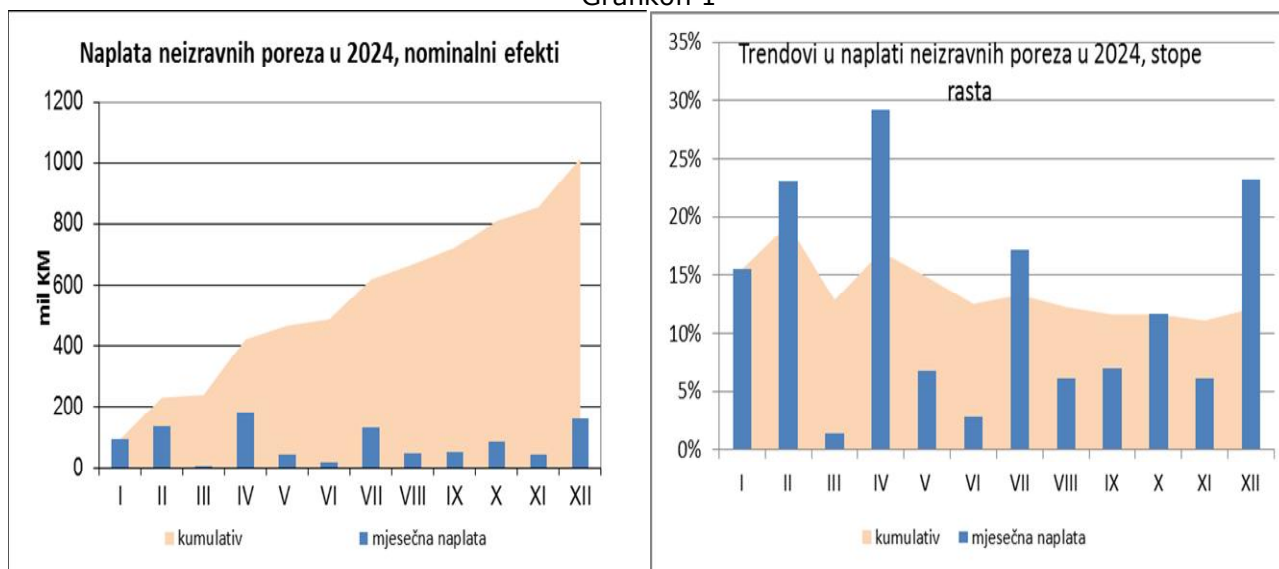
Analiza naplate prihoda od neizravnih poreza u 2024

(pripremila: dr.sc. Dinka Antić)

UKUPNA NAPLATA

Prema izvještaju UNO je u prosincu 2024.g. na JR naplatila 1043,5 mil KM bruto prihoda od neizravnih poreza, što je bilo 130,9 mil KM više nego u istom mjesecu 2023. Isplate povrata su bile manje za 29,7 mil KM, tako, da je neto naplata u konačnici bila veća za čak 160,6 mil KM, odnosno za 23,2% (Grafikon 1, desno).

Grafikon 1

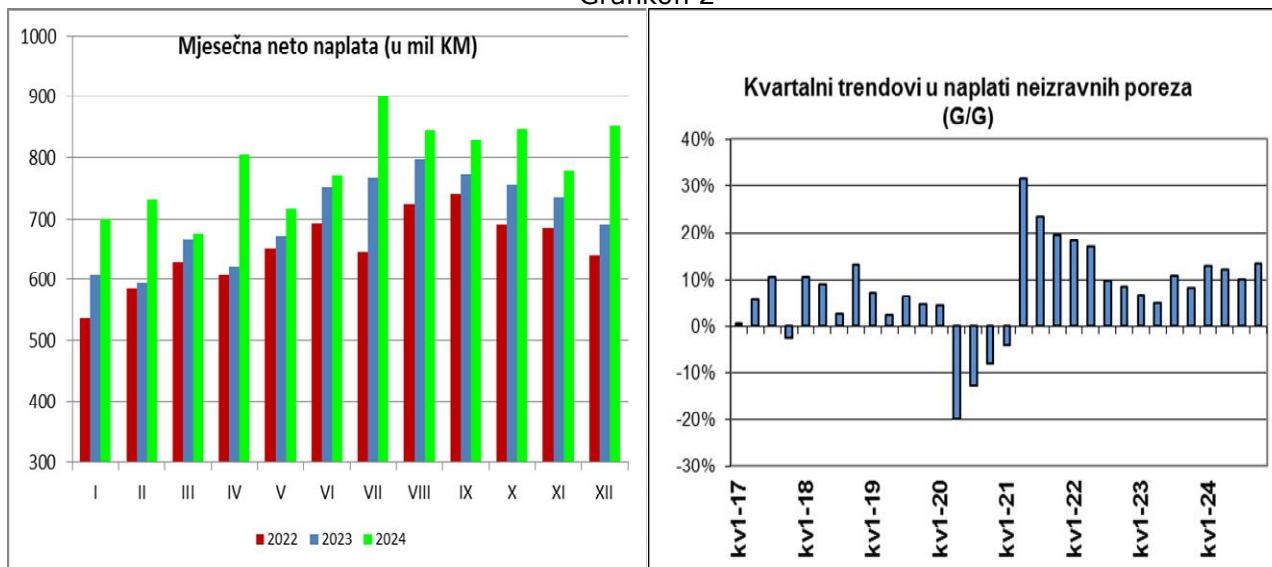
Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Snažan rast naplate u prosincu je povećao kumulativni suficit akumuliran u prethodnih jedanaest mjeseci. Neto suficit naplate neizravnih poreza u razdoblju siječanj-prosinac 2024. iznosio je 1,015 mlrd KM (Grafikon 1, lijevo, "kumulativ"). Koliko je naplata u prosincu bila visoka govore dvije činjenice. Prvo, udio neto rasta u prosincu u ukupnim neto efektima naplate neizravnih poreza u 2024. iznosi čak 16%. Drugo, rast naplate u prosincu je donio povećanje kumulativne stope rasta za čitav 1 p.b., tj. sa 11%, koliko je iznosila za jedanaest mjeseci, na 12% rasta (Grafikon 1, desno).

Analiza gotovinskog toka u 2024. ukazuje snažne oscilacije mjesečne naplate neizravnih poreza. U četiri mjeseca (veljača, travanj, srpanj i prosinac), ostvareno je 60% ukupnog neto suficita u 2024., a kada na to dodamo dva mjeseca sa udjelom od 9% (siječanj, listopad) udio se penje na 80%. To znači da je u preostalih šest mjeseci ostvareno samo 20% neto suficita. Početak godine je donio visoke stope rasta mjesečne naplate, i, posljedično, visoku kumulativnu stopu rasta. Od lipnja 2024. mjesečni rast naplate je umjereniji, dok se kumulativna stopa rasta kreće u uskom rasponu od svega 1 p.b., od 11% do 12% rasta (Grafikon 1, desno). Primjetne su snažne mjesečne oscilacije naplate neizravnih poreza, od minimalne stope rasta od 1,4% u ožujku, do maksimalne od 29,2% u travnju. Visoke stope rasta u prva četiri mjeseca 2024. dijelom su posljedica tzv. efekta baze iz 2023., kada je bila zabilježena značajno niža naplata prihoda od neizravnih poreza, kao posljedica visokih isplata povrata PDV-a i prelaska na novi režim plaćanja trošarina na duhanske prerađevine. U srpnju je ostvarena rekordna mjesečna neto naplata neizravnih poreza, premašujući po prvi put od osnutka UNO granicu od 900 mil KM (Grafikon 2,

lijevo). Isto tako, uočava se veliko odstupanje naplate u prosincu u odnosu na isti mjesec prethodne dvije godine (Grafikon 2, lijevo).

Grafikon 2

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Pozitivni kvartalni rast prihoda od neizravnih poreza u kontinuitetu traje od 2021., kada je nastupio oporavak nakon pada prihoda prouzrokovanog pandemijom koronavirusa (Grafikon 2, desno). Međutim, rat u Ukrajini i energetska kriza su doveli do smanjenja stopa rasta. Iako je porast cijena hrane, sirovina i ostalih roba rezultirao povećanom naplatom prihoda od *ad valorem* poreza (PDV, carine), pad potrošnje energenata je doveo do pada prihoda od trošarina i putarine, što je značajno umanjilo rast ukupne naplate neizravnih poreza. Iako su cijene na svjetskom tržištu energenata i ostalih robnih burzi vremenom stabilizirale u 2023. je izgubljen značajan iznos prihoda od trošarina na duhanske prerađevine nakon prelaska na novi režim plaćanja u prvim mjesecima 2023. Efekat niže baze iz prvog polugodišta 2023. imao je za posljedicu više stope rasta u prvom i drugom kvartalu 2024., kada su ostvarene stope u visini od 12,8% i 12,2%. Očekivano usporavanje naplate prihoda u drugom dijelu 2024., s obzirom na višu bazu iz 2023., donijelo je stopu rasta od 10% u trećem kvartalu 2024. Međutim, snažan rast naplate prihoda od neizravnih poreza u prosincu 2024. pozitivno je utjecao i na kvartalne trendove, te je, neočekivano, u četvrtom kvartalu ostvaren rast prihoda od neizravnih poreza od 13,4% (Grafikon 2, desno).

NAPLATA PO VRSTAMA PRIHODA

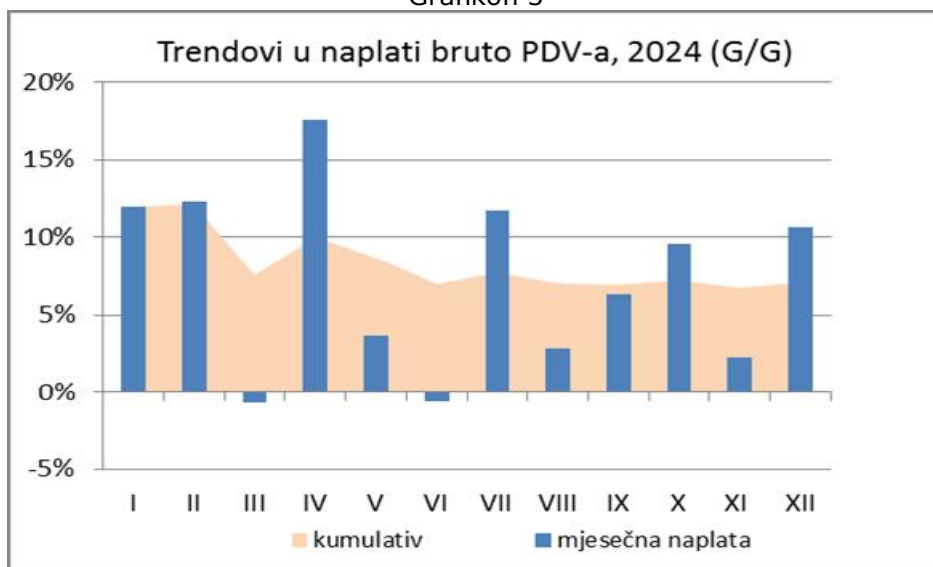
PDV

Bruto PDV-e

Tijekom 2024. zabilježen je pozitivan rast naplate bruto PDV-a u svim mjesecima, osim u ožujku i lipnju kada je ostvaren neznatan pad. Raspon pozitivnih stopa rasta se kretao od 2,3% do maksimalnih 17,6% ostvarenih u travnju (Grafikon 3, „mjesečna naplata”). Nakon skromnijeg rasta u studenom, u prosincu je ostvaren rast od 10,7%, što je značajno utjecalo na ukupan rast bruto PDV-a u 2024.

Snažne oscilacije u naplati tijekom godine imale su za posljedicu kontinuirani silazni trend kumulativne stope rasta. Nakon visokih stopa početkom godine stabilizacijom mjesečnih stopa rasta od lipnja do konca godine kumulativna stopa rasta bruto PDV-a se kretala oko 7% (Grafikon 3, „kumulativ”).

Grafikon 3

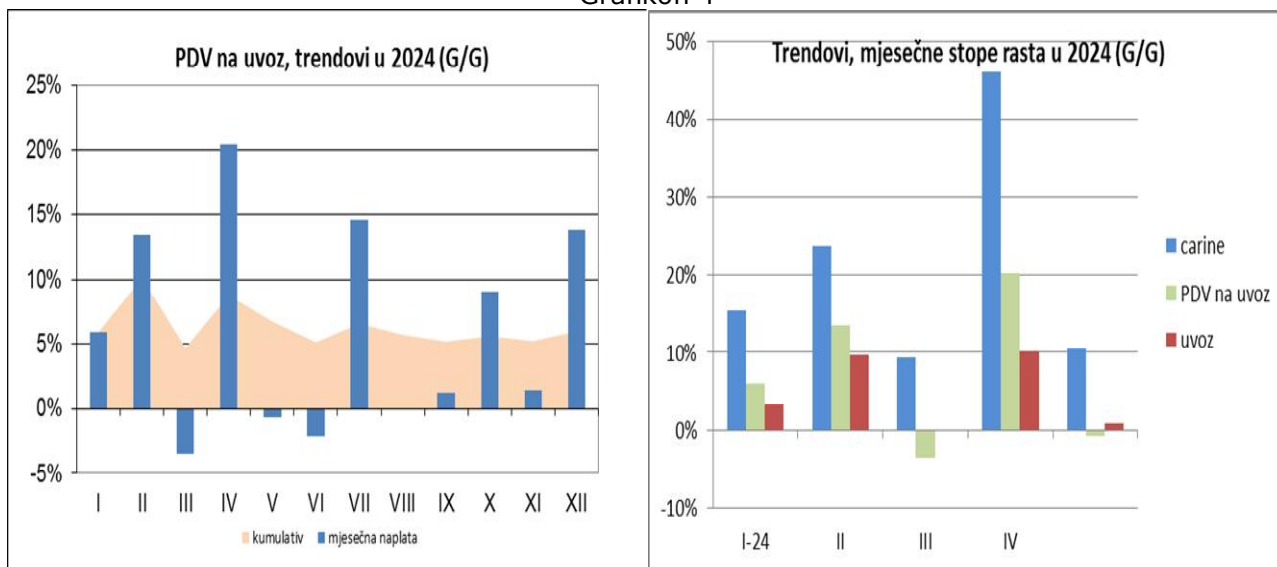

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Analiza strukture bruto PDV-a tijekom 2024. ukazuje na zaključak da je naplata PDV-a na uvoz bila podložna snažnim oscilacijama, dok je naplata domaćeg PDV-a u kontinuitetu bilježila pozitivne trendove rasta, sa stopama iznad projekcija potrošnje.

Stope rasta PDV-a na uvoz su oscilirale u rasponu od -3,4% u ožujku do +20,4% u travnju. Primjećuje se određena pravilnost u shemi naplate PDV-a na uvoz, koja je povezana sa politikama nabave velikih uvoznika, koje karakteriziraju ciklusi, sa ekstremno visokim rastom u jednom mjesecu, a potom u narednih mjesec-dva sa negativnim ili slabim pozitivnim rastom. U prosincu je neočekivano ostvaren jako visok rast PDV-a na uvoz od 13,8% koji značajno premašuje stopu rasta uvoza u tom mjesecu (Grafikon 4, lijevo). Osciliranje mjesečne stope rasta u prvom dijelu godine je utjecalo i na oscilacije kumulativne stope rasta, no, u drugom dijelu godinu kumulativna stopa rasta PDV-a na uvoz se stabilizirala na razini oko 5-6% (Grafikon 4, lijevo, „kumulativ”).

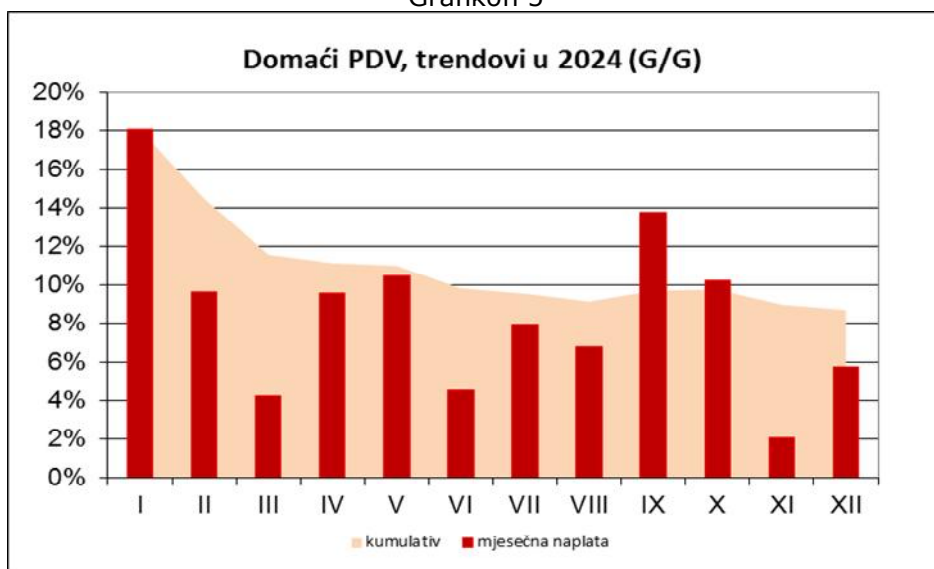
Grafikon 4

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; Agencija za statistiku BiH; izračun i prikaz OMA

Korelacija sa uvozom, u smislu istog pravca rasta, trebala bi biti prisutna kako u naplati prihoda od carina, tako i u naplati PDV-a na uvoz. To je bio slučaj u većem dijelu godine, kada je kretanje naplate PDV-a na uvoz (rast/pad) pratilo trendove kod uvoza. No, u ožujku, svibnju i kolovozu je ostvaren pad naplate PDV-a na uvoz, a zabilježen je slabi rast uvoza. Druga neuobičajena situacija je bila u rujnu kada je zabilježen pad uvoza i rast naplate PDV-a na uvoz (Grafikon 4, desno). Neusklađenosti mogu biti i posljedica rokova za plaćanje carinskog duga, na način da se plaćanje uvoznih pristojbi na uvoz koji je ostvaren koncem jednog mjeseca realizira u narednom mjesecu.

Grafikon 5

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

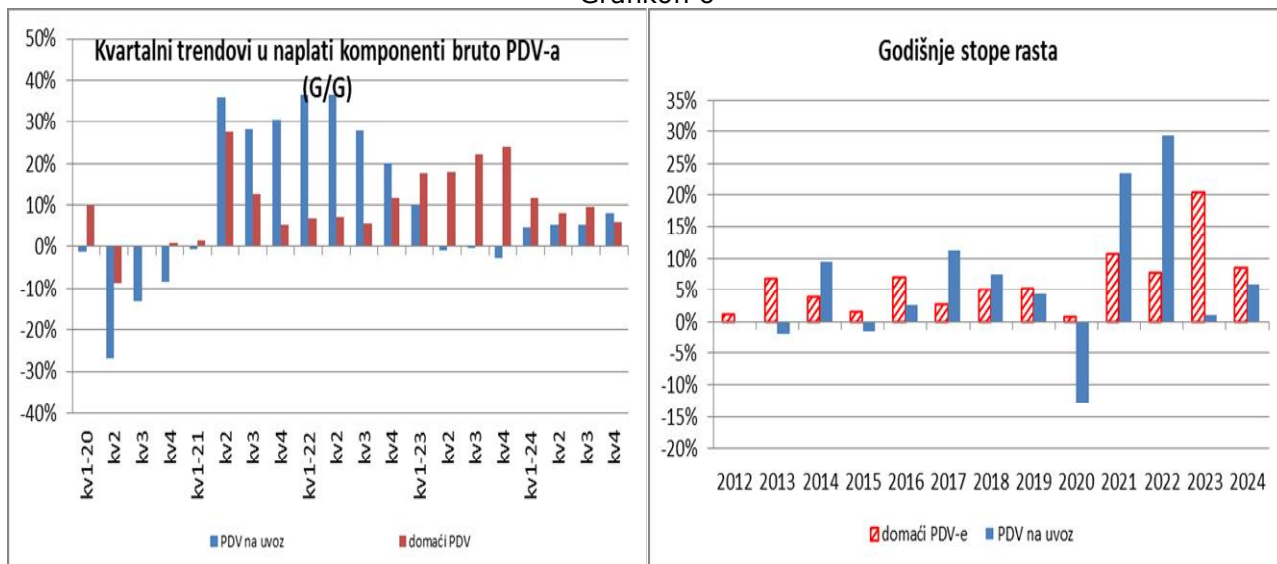
I u naplati domaćeg PDV-a u 2024. su zabilježene snažne mjesečne oscilacije tijekom godine, no, za razliku od PDV-a na uvoz, mjesečne stope su bile konstantno u pozitivnoj zoni rasta cijelu godinu (Grafikon 5). Raspon oscilacija se kretao od 2,1% u studenom do 18,1% u siječnju. Nakon početnih visokih stopa rasta kumulativna stopa rasta domaćeg PDV-a je u narednim mjesecima

bila u oštrom padu, da bi se situacija popravila u rujnu i listopadu kada je ostvaren značajan rast naplate domaćeg PDV-a. Međutim, niže stope rasta u posljednja dva mjeseca dovele su do blagog pada kumulativne stope rasta na 8,7%, što je za 1 p.b. manje nego za deset mjeseci (Grafikon 5, „kumulativ“). S obzirom da je na koncu godine ostalo evidentirano cca 32,6 mil KM neusklađenih prihoda, nakon izrade konačnog godišnjeg izvještaja može se očekivati i veći rast domaćeg PDV-a, imajući u vidu da se veći dio neusklađenih prihoda redovito odnosi na uplate domaćeg PDV-a.

Mjesečne oscilacije naplate PDV-a na uvoz nisu se značajnije odrazile na kvartalne stope rasta u razdoblju siječanj – rujna 2024. U prvom kvartalu 2024. ostvarena je stopa rasta od 4,7%, u drugom 5,5%, a u trećem 5,3% (Grafikon 6, lijevo). Međutim, snažan rast naplate PDV-a na uvoz u listopadu i prosincu značajno su povećali stopu rasta u četvrtom kvartalu na 8,2% (Grafikon 6, lijevo). To je najviši kvartalni rast u posljednje dvije godine.

S druge strane, kvartalne stope rasta domaćeg PDV-a tijekom 2024. imale su silazni trend. Tako je u prvom kvartalu ostvaren rast od 11,6%, u drugom 8%, a u trećem 9,5%. Uspoređivanje stopa rasta domaćeg PDV-a u posljednja tri mjeseca 2024. imali su za posljedicu pad stope rasta u četvrtom kvartalu na 5,9% (Grafikon 6, lijevo).

Grafikon 6

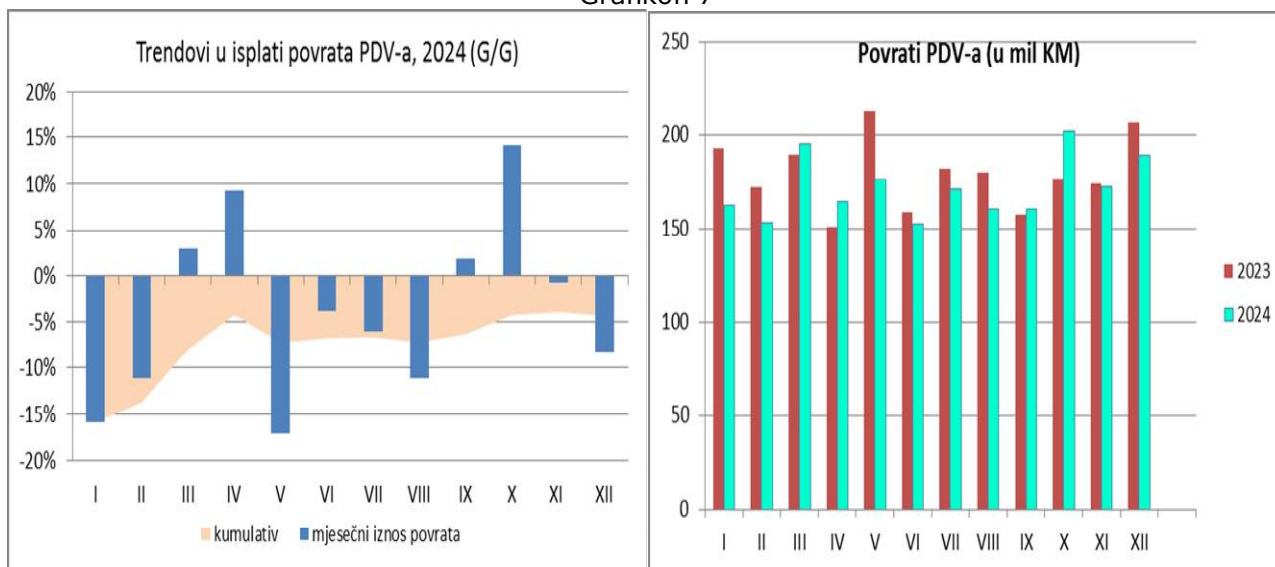
Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Analiza godišnjih trendova komponenti bruto PDV-a pokazuje oporavak naplate PDV-a na uvoz nakon skromnog rasta u 2023.godini (Grafikon 6, desno). Visoka stopa rasta PDV-a na uvoz u 2021. je posljedica niske baze iz pandemijske 2020.godine, dok je visoka stopa rasta PDV-a na uvoz u 2022. posljedica enormnog rasta cijena energenata i ostalih roba na svjetskom tržištu nakon izbijanja rata u Ukrajini. Visoke uvozne cijene su se zbog velike ovisnosti BiH o uvozu prelile na domaće cijene i dovele do rasta domaćeg PDV-a. Navedene dvije godine zbog utjecaja eksternih šokova ne mogu biti referentne za ocjenu trenda rasta PDV-a na uvoz i domaćeg PDV-a. Iz tog razloga, korisnija je usporedba sa stopama rasta prije globalnih kriza. U prošlosti su godišnje stope rasta PDV-a značajno oscilirale, dok su stope rasta bile pozitivne. Ipak može se zaključiti da su stope rasta PDV-a na uvoz i domaćeg PDV-a u 2024. godini više nego u 2019. (Grafikon 6, desno).

Povrati PDV-a

Isplate povrata PDV-a su tijekom godine snažno oscilirale, no, glavni zaključak koji se može donijeti jeste da su većinom isplate bile niže nego u referentnim mjesecima u 2023. (Grafikon 7, lijevo).

Grafikon 7

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Najveći pad isplata povrata PDV-a je zabilježen u svibnju, manje za čak 17% u odnosu na isti mjesec 2023. Veći pad je isto tako zabilježen u siječnju, veljači i kolovozu. S druge strane, rast isplata povrata u listopadu od 13,9% predstavlja maksimalni mjesečni rast u 2024. U posljednja dva mjeseca isplate povrata su bile značajno ispod razine u 2023. godini. I pored snažnih oscilacija kumulativna stopa je bila tijekom 2024. konstantno u negativnoj zoni rasta, što je pozitivno iz ugla rasta neto PDV-a. No, uočava se postepeno pogoršanje trendova, tako da je kumulativni pad isplata povrata tijekom godine sa početnih -15,9% smanjen na -4,4% za dvanaest mjeseci (Grafikon 7, lijevo, „kumulativ“).

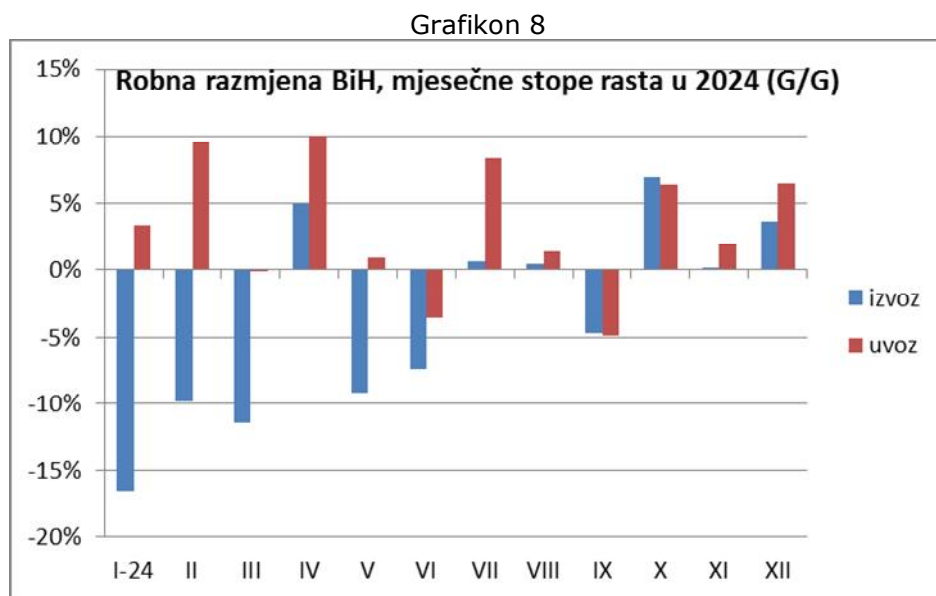
U pogledu strukture isplata povrata u 2024. obveznicima je isplaćeno 87,7 mil KM povrata PDV-a manje nego u 2023., dok su isplate povrata međunarodnim projektima bile manje za 8,1 mil KM u odnosu na 2023.

Jedan od faktora koji su utjecali na oscilacije stope rasta povrata PDV-a je efekat baze. Analize trendova u naplati PDV-a u 2023. su pokazale dva razdoblja sa suprotnim trendovima (Grafikon 7, desno). U razdoblju siječanj - svibanj 2023. dominirale su visoke isplate povrata, što je imalo za posljedicu veći pad povrata PDV-a u istom razdoblju 2024. U narednih sedam mjeseci 2023. zabilježeno je usporavanje isplata povrata, što je imalo za rezultat manji pad isplata povrata ili pozitivne stope rasta isplata PDV-a u istom razdoblju 2024.

Smanjene isplate povrata su povezane sa padom uvoza i, pogotovo, sa padom izvoza BiH. U skladu sa rokovima¹ iz Zakona o PDV-u u razdoblju siječanj - prosinac 2024. godine su realizirani povrati izvozniciima koji su prijavljeni na prijavama PDV-a iz razdoblja prosinac 2023 - studeni 2024, te povrati uvozniciima iz prijava PDV-a iz razdoblja studeni 2023 - listopad 2024. Glavni

¹ Prema Zakonu o PDV-u povrati pretežitim izvozniciima se isplaćuju u roku od 30 dana od podnošenja PDV prijave, a povrati ostalim obveznicima (ostali izvoznici i uvoznici) u roku od 60 dana od podnošenja PDV prijave.

faktor kretanja povrata PDV-a, osim neregularnih, kao što su prijevare u sustavu PDV-a u segmentu povrata, jesu trendovi kod izvoza. U 2024. izvoz je pao za 3,7%, a uvoz porastao za 3,2%². Veliki pad izvoza ima za posljedicu smanjene zahtjeve za isplatama povrata. Blagi rast uvoza i oporavak izvoza u četvrtom kvartalu 2024. (Grafikon 8) doveo je do povećanih isplata povrata PDV-a koncem godine, a očekuje se i odloženi efekat u vidu rasta isplata povrata u siječnju i veljači 2025., imajući u vidu zakonske robove za isplatu povrata u BiH.

Izvor: Agencija za statistiku BiH; izračun i prikaz OMA

Trendovi u isplatama povrata koncem 2023. i početkom 2024. povezani su i sa dešavanjima u velikim kompanijama. Tako je obustava rada kompanije Arcelor Mittal, kao velikog izvoznika, imala za posljedicu manje isplaćene povrate PDV-a početkom 2024.³ S druge strane, u ožujku su isplate povrata PDV-a povećane za 2,9%, kao posljedica jednokratne isplate povrata PDV-a po osnovu obustave investicija u TE Tuzla⁴.

Smanjene isplate povrata PDV-a u razdoblju siječanj – rujan 2024. odrazile su se i na kvartalne trendove. U prvom kvartalu 2024. zabilježen je pad povrata PDV-a od 8%, što je najveći pad još od vremena pandemije u 2020. godini, a u drugom 5,5%, a u trećem od 5,5% (Grafikon 9, lijevo). Povećanje isplata povrata u četvrtom kvartalu 2024. imalo je za posljedicu kvartalni rast od 1,2%.

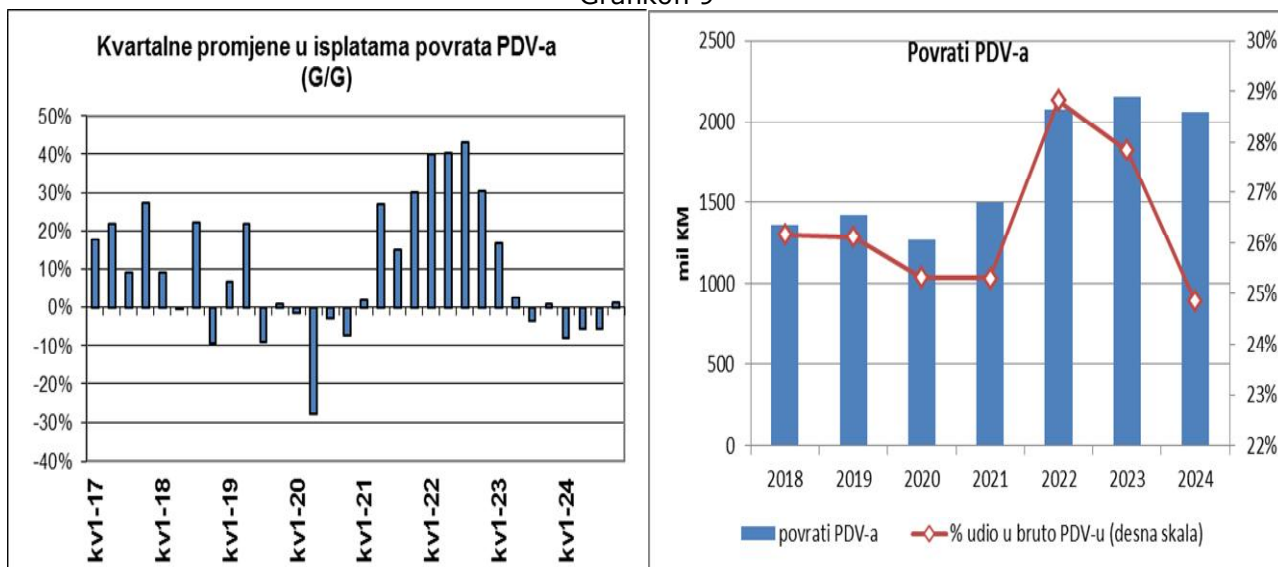
Analiza godišnjih trendova povrata PDV-a (Grafikon 9, desno) ukazuje na dva zaključka. Prvo, u apsolutnom iznosu povrata PDV-a u posljednje tri godine su daleko viši nego u godinama prije globalnih kriza. Drugo, udio povrata u bruto PDV-u nakon ogromnog rasta u 2022. naglo opada, čak ispod razine prije pandemije. To je indikator pozitivnih trendova u naplati PDV-a - rasta bruto naplate, pada isplata povrata i, posljedično, visokog rasta neto PDV-a.

² Izvor: Agencija za statistiku BiH.

³ Kompanija Arcelor Mittal je obustavila proizvodnju od studenog 2023 do siječanja 2024 zbog nepovoljnih uvjeta na svjetskom tržištu u pogledu cijena čelika. Radi se o kompaniji koja ima udio od 3,4% u godišnjim povratima povrata PDV-a.

⁴ Radi se o čak 18,4% ukupno isplaćenih povrata PDV-a u ožujku 2024.

Grafikon 9

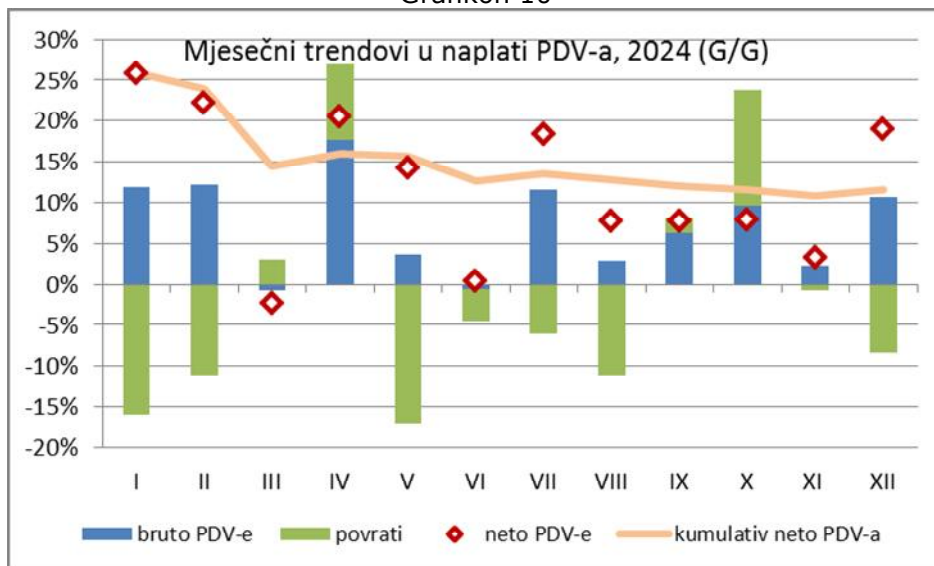

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Neto PDV-e

Kretanje naplate bruto PDV-a determiniralo je mjesečne stope rasta neto PDV-a. Pri tome su oscilacije povrata PDV-a imale dodatni efekt, povećavajući stope iznad stope rasta bruto PDV-a u slučaju smanjenih isplata povrata ili kao korektiv stope rasta bruto PDV-a u nekoliko mjeseci kad su povrati bili veći nego u 2023 (Grafikon 10).

Grafikon 10

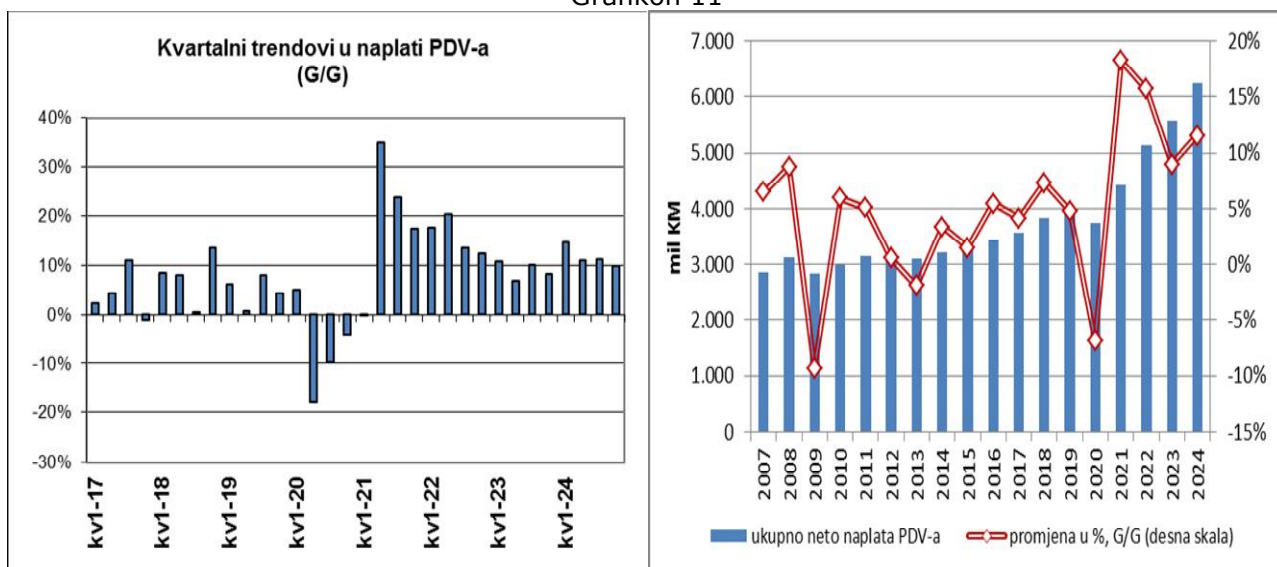
Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Raspon stopa neto PDV-a se kretao između -2,3% u ožujku i +25,8% u siječnju. Podudaranje rasta bruto naplate i pada povrata PDV-a u prvih pet mjeseci je proizvelo kumulativni pozitivni efekt u vidu ekstremno visokih stopa naplate neto PDV-a. Međutim, nulta stopa rasta u lipnju, skromnije stope rasta u naredna tri mjeseca, te minimalni rast u studenom su doprinijeli

konstantno silaznom trendu kumulativne stope rasta, gubitkom 5 p.b. rasta, sa 15,7% u svibnju na 10,6% u studenom 2024. (Grafikon 10, „kumulativ“). Ipak, snažan rast bruto PDV-a u prosincu i pad povrata PDV-a imali su pozitivan utjecaj na kumulativnu stopu rasta neto PDV-a koje je u konačnici iznosila 11,5%.

Usporavanje stope rasta neto PDV-a najbolje se ogleda u kvartalnim trendovima. Na razini prvog kvartala 2024. ostvaren je rast od 14,5%, najviše od drugog kvartala 2022., no, u drugom i trećem kvartalu rast je iznosio 11% (Grafikon 11, lijevo). Lošija neto naplata PDV-a u studenom nije mogla biti neutralizirana rastom u prosincu, tako da je u četvrtom kvartalu 2024. stopa rasta neto PDV-a pala na 9,9%.

Grafikon 11

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Analiza godišnjih trendova naplate neto PDV-a ukazuje na zaključak da je u 2024. naplaćen rekordni iznos neto PDV-a (Grafikon 11, desno). Isto tako, godišnja stopa rasta neto PDV-a u 2024. je jako visoka, najviša od uvođenja PDV-a, ako se izuzmu godine 2021. i 2022. koje nisu referentne godine za usporedbe zbog utjecaja eksternih kriza.

Tabela 1: Naplata prihoda od PDV-a, godišnji trendovi

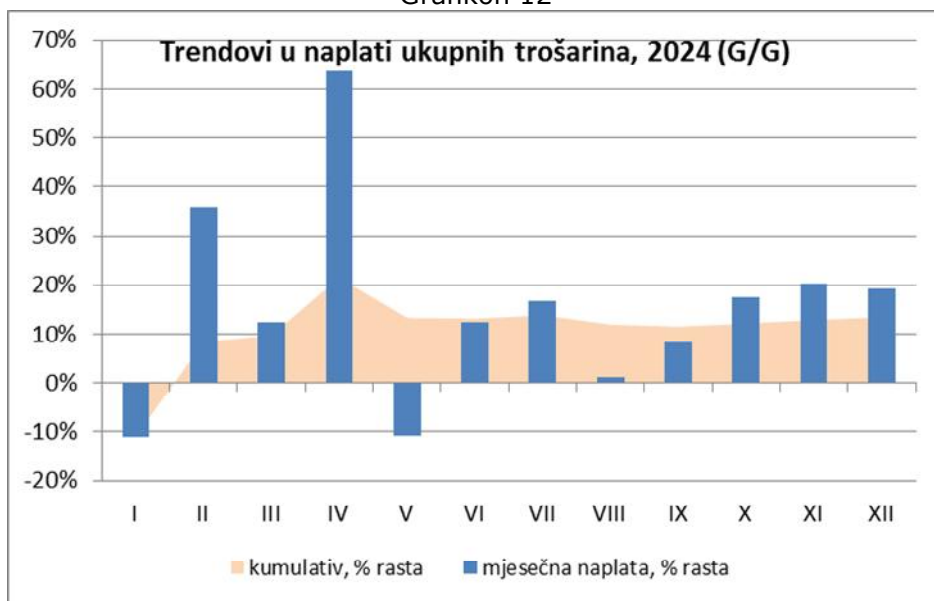
	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	15,6%	9,1%	11,5%
kao % BDP	11,2%	11,0%	11,6%
kao % neizr. poreza	65,4%	66,2%	65,9%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

Trošarine

Iako su snažne oscilacije tradicionalna odlika naplate prihoda od trošarina prošla godina je specifična po tome što je pad naplate zabilježen u samo dva mjeseca, siječnju i svibnju. U travnju je ostvaren enorman rast naplate trošarina od čak 63,7%⁵. Od lipnja, u svim mjesecima, osim u kolovozu, ostvarene su visoke i stabilne mjesečne stope rasta koje su dostizale i 20% (Grafikon 12).

Grafikon 12

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

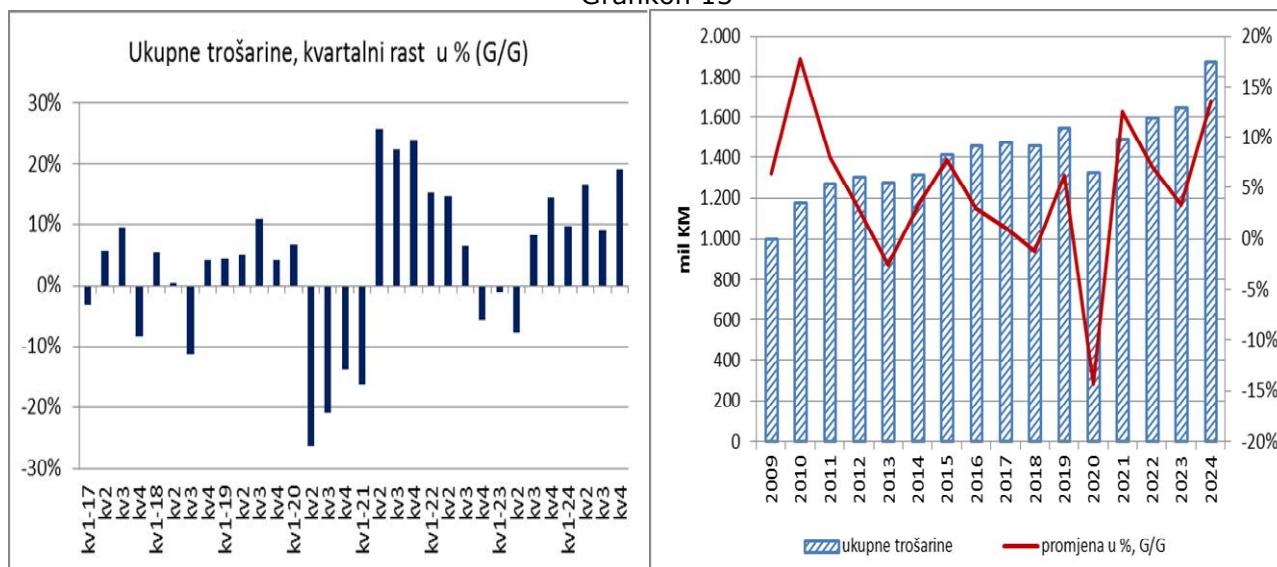
Pozitivan rast naplate u prva četiri mjeseca 2024. doveo je do vrlo visoke kumulativne stope rasta od 21,5%, što predstavlja maksimalni rast u 2024.godine. No, već je pad naplate trošarina u svibnju, te niže stope rasta u naredna tri mjeseca su stabilizirale kumulativnu stopu rasta u vrlo uskom rasponu od 13% do 14% (Grafikon 12, „kumulativ“).

Oscilacije u naplati odražavaju se i na kvartalne trendove. U zadnjih pet kvartala naizmjenično se smjenjuju visoke i umjerene stope rasta (Grafikon 13 lijevo). U prvom kvartalu 2024. je ostvaren rast prihoda od trošarina od 9,8%, u drugom 16,3%. Stabilna naplata trošarina u posljednja tri mjeseca donijela je visoku stopu rasta u četvrtom kvartalu 2024. od 19% (Grafikon 13, lijevo).

U posljednje četiri godine konstantno se bilježi rast prihoda od trošarina u apsolutnom iznosu, no, godišnji efekti su najveći u 2024.godini (Grafikon 13, desno). Neujednačen tempo rasta je doveo i do variranja godišnjih stopa rasta. Najveći razlog je niža osnovica u 2023.godini, kao posljedica gubitka prihoda od trošarina na duhanske prerađevine zbog promjene režima plaćanja trošarina.

⁵ Početkom 2024., jednako kao i koncem 2023., izvršene su značajne isplate povrata trošarina na duhanske prerađevine u vezi sa prelaskom na novi režim plaćanja trošarina. S obzirom da se radi o nestandardnim povratima, koji nemaju regularan gotovinski tok, korištenje podataka o neto naplati ne bi dalo realnu sliku o trendovima. Iz tog razloga u analizi naplate ukupnih trošarina i trošarina na duhanske prerađevine koriste se podaci o bruto naplati.

Grafikon 13

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Bez obzira na godišnje oscilacije uzrokovane efektom baze, udio neto prihoda od trošarina mjeren % BDP i udjelom u ukupno naplaćenim prihodima od neizravnih poreza nije značajnije varirao (Tabela 2). Ipak, može se uočiti efekat gubitka prihoda od trošarina zbog promjene načina plaćanja trošarina na duhanske prerađevine u 2023., kao i efekat nestandardnih i jednokratnih povrata trošarina na duhanske prerađevine u istoj godini.

Tabela 2: Naplata neto prihoda od trošarina, godišnji trendovi

	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	7,1%	1,5%	15,4%
kao % BDP	3,5%	3,1%	3,5%
kao % neizr. poreza	20,2%	19,0%	19,6%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

Trošarine na duhanske prerađevine

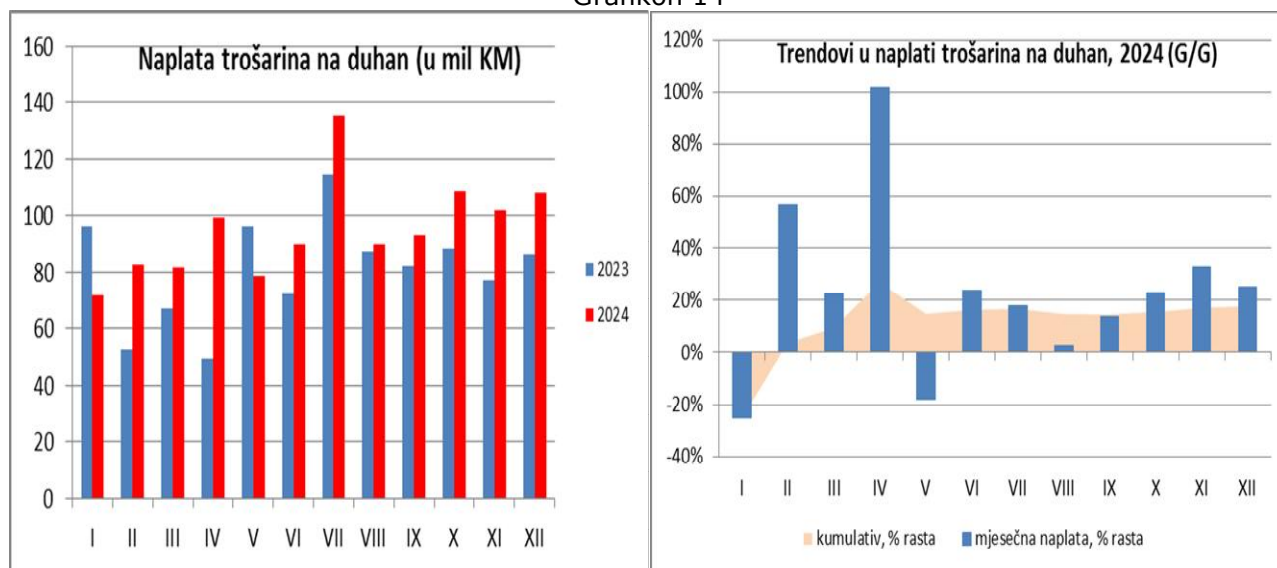
Trošarine na duhanske prerađevine imaju najveći ponder u strukturi prihoda od trošarina, koji raste iz godine u godinu, a u 2024. iznosi 62%. Imajući to u vidu očekivano je da trendovi naplate trošarina na duhanske prerađevine determiniraju trendove naplate ukupnih trošarina. Pravac kretanja stopa rasta je identičan, samo su stope rasta/pada ukupnih prihoda trošarina niže od stopa rasta/pada trošarina na duhanske prerađevine zbog utjecaja trendova u naplati trošarina na derivate nafte, koje također imaju značajan udio u naplati ukupnih trošarina i zbog toga predstavljaju korektiv trendovima trošarina na duhanske prerađevine.

Naplata prihoda od trošarina na duhanske prerađevine je u porastu, u pogledu naplaćenih iznosa, no, i dalje sa snažnim mjesečnim oscilacijama. Oscilacije u naplati trošarina na duhanske prerađevine su uobičajene, s obzirom da ovisi o prodajnim politikama dvije multinacionalne duhanske korporacije, koje drže 85% tržišta cigareta u BiH. Međutim, u 2024. oscilacije u naplati trošarina su dodatno zaoštrene zbog primjene novog režima plaćanja trošarina koji je poremetio shemu plaćanja trošarina⁶. U prvih nekoliko mjeseci 2023. (Grafikon 14, lijevo, „2023“), zbog promjene režima plaćanja je nastao vakuum u gotovinskom toku prihoda od trošarina, umanjujući

⁶ Izmjene Zakona o trošarinama („Službeni glasnik BiH“ br. 50/2023).

bazu za usporedbu naplate trošarina na duhanske prerađevine u 2024. i, posljedično, dovodeći do viših stopa rasta. Raspon mjesečnih stopa rasta prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u prvih pet mjeseci je iznosio čak 127 p.b., a kretao se od -25,1% u siječnju do 101,8% u travnju 2024. (Grafikon 14, desno).

Grafikon 14

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Nakon pada naplate u svibnju od -18,1%, u nastavku godine, osim u kolovozu, mjesečne stope rasta prihoda od trošarina su bile jako visoke, u rasponu od 18% do 33% (Grafikon 14, desno).

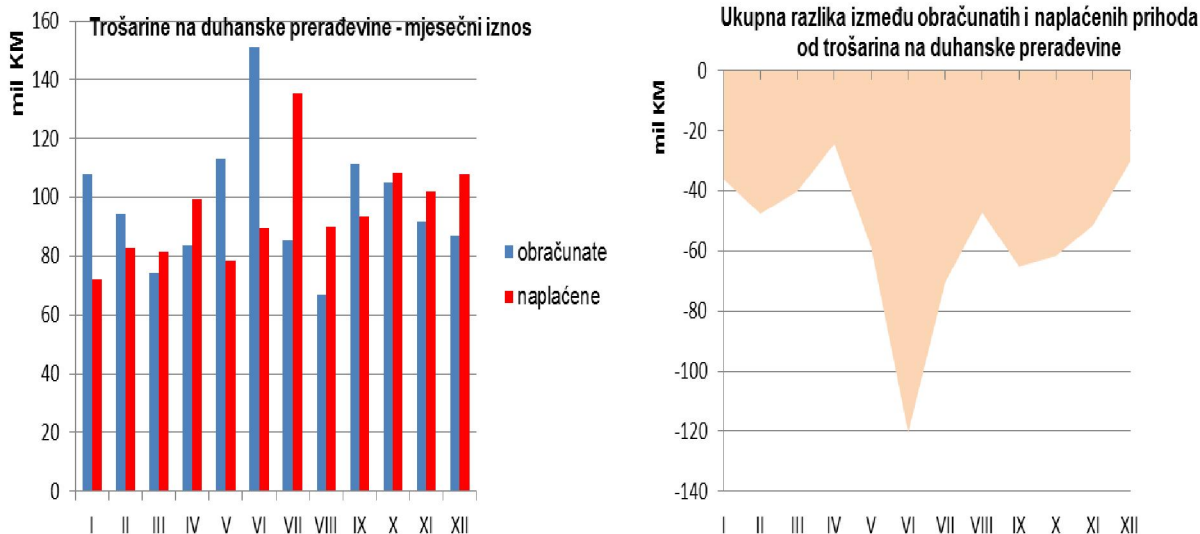
Na razini godine ostvaren je rast naplate prihoda od trošarina na duhanske prerađevine od 17,8% (Grafikon 14, desno, „kumulativ“). Na prvi pogled bi se moglo zaključiti da se radi o vrlo visokom rastu, koji ima za rezultat i visok suficit prihoda zbog visoke osnovice. Međutim, potrebno je imati u vidu da je 2023. zbog novog režima plaćanja trošarina izgubljen najmanje jedan mjesec naplate. Ukoliko se na osnovicu iz 2023. dodaju izgubljeni prihodi kumulativna stopa rasta naplate trošarina u 2024. iznosila bi 8,8%.

Novi režim plaćanja, koji je u velikoj mjeri promijenio dinamiku uplate trošarina, podrazumijeva uplatu trošarina u momentu uvoza, umjesto u momentu preuzimanja trošarinskih markica. Posljedica novog režima plaćanja trošarina je raskorak između obračunatih (prilikom preuzimanja trošarinskih markica) i plaćenih trošarina (prilikom uvoza)⁷.

Diskrepanca je tijekom 2023. godine rasla, da bi u prosincu pala na 99,4 mil KM. Očekivanja su bila da će se shema plaćanja stabilizirati tijekom 2024. godine, što je trebalo diskrepancu svesti na minimum. U siječnju 2024. diskrepanca je iznosila 36 mil KM, no, u narednim mjesecima je rasla da bi u lipnju bila povećana na čak 120 mil KM (Grafikon 15, desno). Od srpnja je situacija obratna, naplaćene trošarine su veće od obračunatih u tom razdoblju. Ujedno je i značajno smanjena diskrepanca, tako da je u prosincu pala na 30,3 mil KM, što odgovara siječanjskom stanju.

⁷ U režimu plaćanja trošarina pri preuzimanju markica vremensko razdoblje između preuzimanja markica i plasmana cigareta sa tim markicama je iznosio oko mjesec i po dana. Količina preuzetih markica nije ovisila samo o dinamici prodaje već i o potrebnim financijskim sredstvima koje je nužno angažirati za plaćanje trošarina dosta ranije, čak prije same proizvodnje cigareta. U novom režimu plaćanja relevantan je vremenski razmak između uvoza cigareta, kada se plaćaju trošarine, i njihove prodaje. Stoga, vrijeme preuzimanja trošarinskih markica, kada se obračunavaju trošarine, nije više relevantno za gotovinski tok kompanije.

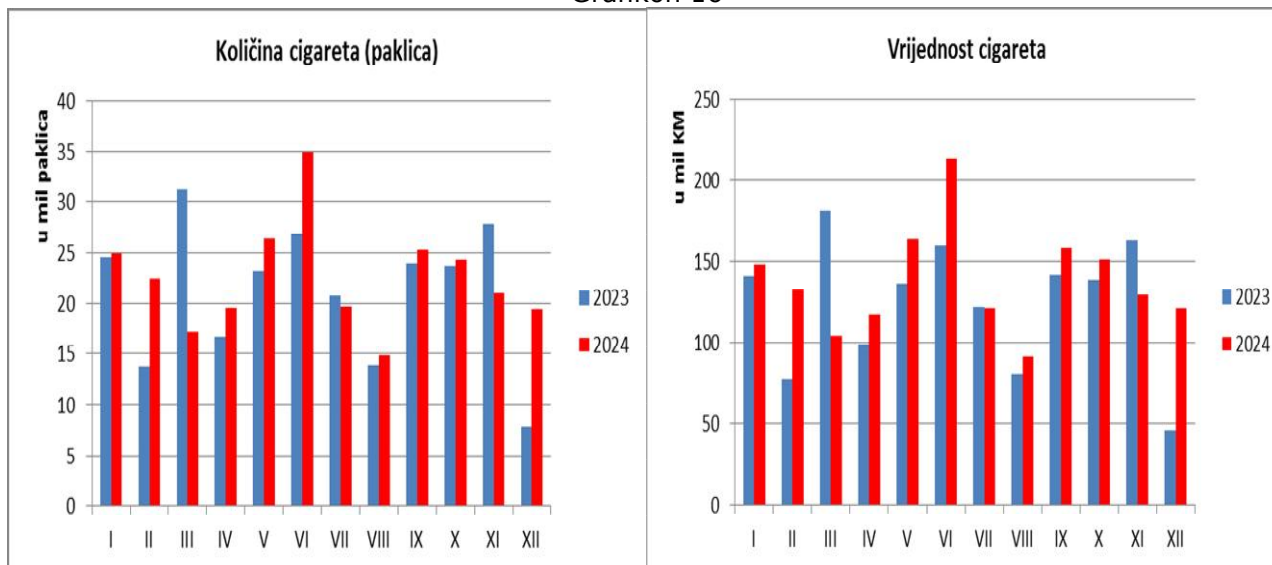
Grafikon 15

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Promjena načina plaćanja trošarina na duhanske prerađevine donijela je strukturalni prekid u serijama podataka i otežala analize, jer se gubi izravna veza između evidencije trošarinskih markica i uplate trošarina. U 2024. je ostvaren visok rast prihoda od trošarina na duhanske prerađevine od 17,8% (Grafikon 14, desno, „kumulativ“). Prosječna ponderirana cijena cigareta je porasla za 4,6%, ali to nije bitnije utjecalo na količinu cigareta, mjerenu brojem izdatih markica za paklice, koja je povećana za 11% (Grafikon 16, desno). Istodobno je vrijednost tržišta cigareta u 2024. povećana za 15,3% (Grafikon 16, lijevo). Rast količina cigareta i vrijednosti je donio rast i *ad valorem* i specifične komponente prihoda od trošarina, a, posljedično i rast prihoda od PDV-a.

Grafikon 16

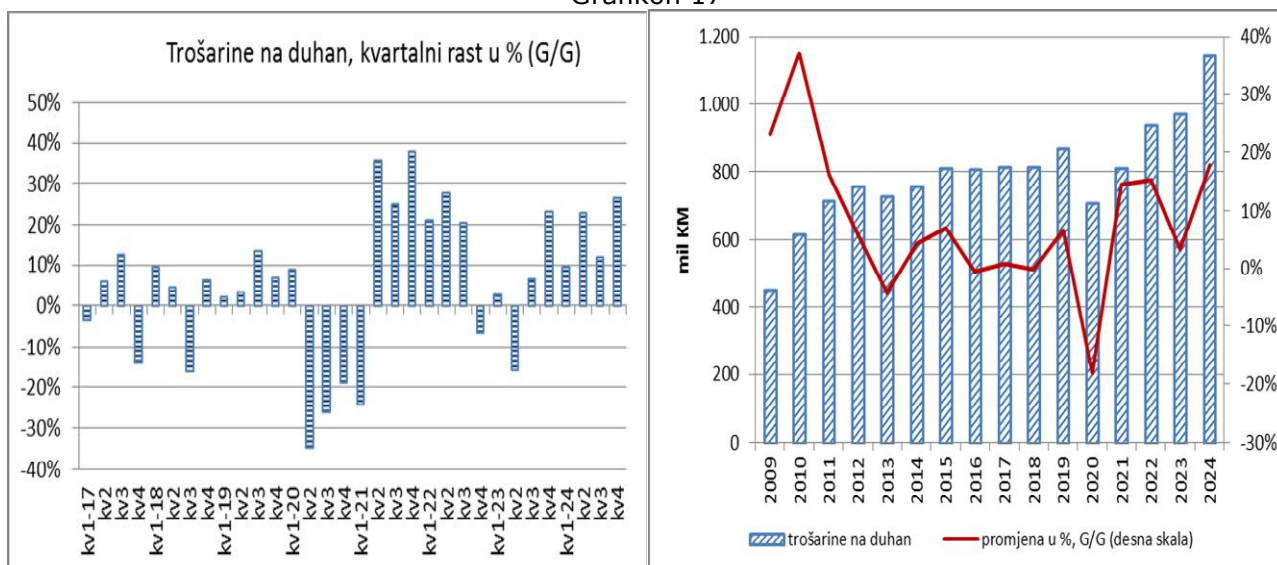

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Kvartalni trendovi su pozitivni i stabilni, sa visokim stopama rasta. S obzirom na pozitivan efekat manje osnovice zbog gubitka prihoda od trošarina u prva četiri mjeseca 2023. na stope rasta prihoda očigledno je da je rast u prvom kvartalu 2024. *de facto* bio znatno niži, a manjim dijelom i

u drugom kvartalu. U prvom kvartalu je ostvaren rast od 9,6%, u drugom 23%, a u trećem 12,1% (Grafikon 17, lijevo). Zbog visoke naplate prihoda od trošarina u posljednja tri mjeseca 2024. ostvarena je visoka stopa rasta od 26,7% u četvrtom kvartalu 2024.

Grafikon 17

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Naplata prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u 2024. je rekordna od osnutka UNO, kako u pogledu apsolutnog iznosa naplaćenih prihoda, tako i po godišnjoj stopi rasta (Grafikon 16, desno). Velike razlike u odnosu na 2023. su posljedica primjene novog režima plaćanja trošarina početkom 2023. Međutim, bez obzira na nove administrativne mjere naplata prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u 2024. je zadržala stabilnost, mjereno % BDP i udjelom u ukupno naplaćenim neizravnim porezima (Tabela 3).

Tabela 3: Naplata prihoda od trošarina na duhanske prerađevine, godišnji trendovi

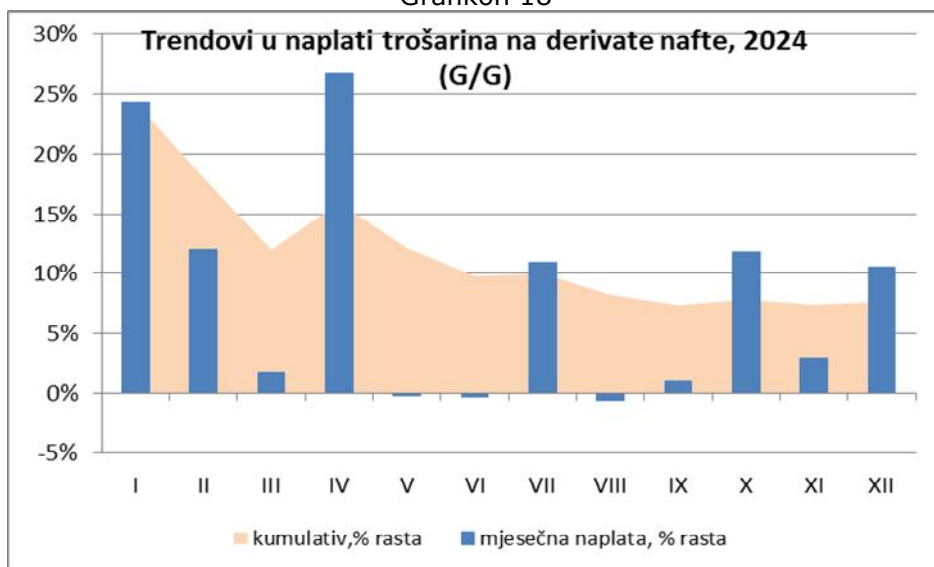
	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	15,3%	3,4%	17,8%
kao % BDP	2,1%	1,9%	2,1%
kao % neizr. poreza	12,0%	11,5%	12,1%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

Trošarine na derivate nafte

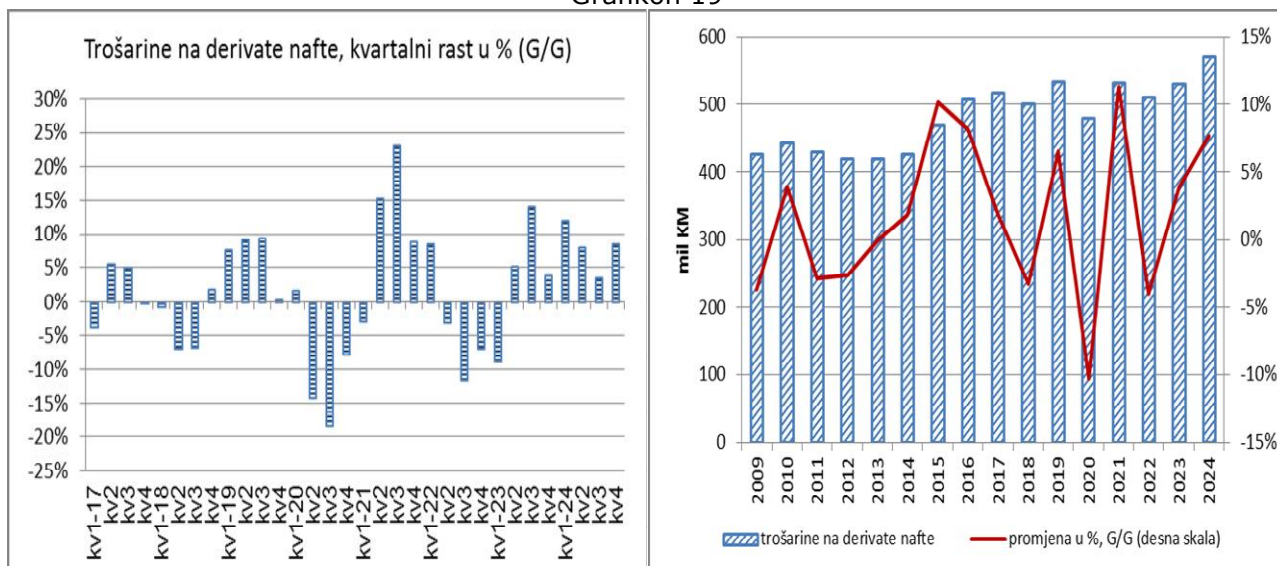
Za razliku od naplate trošarina na derivate nafte u prethodnim godina, sa snažnim oscilacijama mjesečnih stopa rasta, u 2024. naplata je u cjelini bila u pozitivnoj zoni rasta. U tri mjeseca ostvaren je nulti rast, a u ostalih devet mjeseci stope rasta su dostigle čak 26,7% (travanj). Više stope rasta u početku godine su posljedica niske baze iz istog razdoblja 2023. Tada je potrošnja derivata bila niža zbog viših maloprodajnih cijena derivata, a time i niža naplata trošarina. Smirivanje mjesečnih oscilacija naplate trošarine na derivate nafte u posljednja četiri mjeseca imali su za posljedicu stabilan kumulativni rast, koji je u prosincu iznosio 7,7% (Grafikon 18, lijevo, „kumulativ“).

Grafikon 18

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Grafikon 19

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Zbog efekta baze u prvom kvartalu 2024. je zabilježen rast prihoda od prihoda od trošarina na derivate nafte od visokih 12%. U drugom kvartalu 2024. stopa rasta je iznosila 7,9%, u trećem tek 3,6%, dok je stabilizacija naplate posljednjih mjeseci u godini donijela rast u četvrtom kvartalu od 8,5% (Grafikon 19, lijevo).

U 2024.godini je ostvarena rekordna naplata trošarina na derivate nafte od uspostave UNO (Grafikon 19, desno). Dugi niz godina, od 2016. do 2023., godišnja naplata se kretala u rasponu od 500 do 530 mil KM, a tek 2024. gornja granica je značajnije premašena. Budući da nije bilo promjene politike oporezivanja derivata nafte rast naplate se može povezati samo sa rastom potrošnje⁸. Značajnost prihoda od trošarina na derivate nafte mjerene % BDP je stabilna, no, primjećuje se opadanje u strukturi prihoda od neizravnih poreza (Tabela 4). To ukazuje na zaključak da je rast ukupnih prihoda od neizravnih poreza bio brži u odnosu na rast prihoda od trošarina na derivate nafte.

Tabela 4: Naplata prihoda od trošarina na derivate nafte, godišnji trendovi

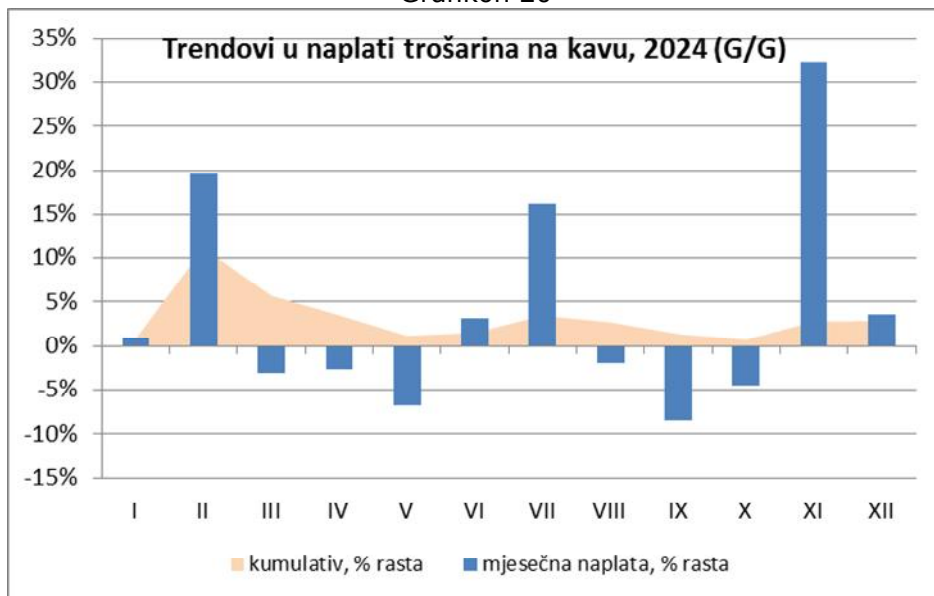
	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	-4,0%	3,7%	7,9%
kao % BDP	1,1%	1,0%	1,1%
kao % neizr. poreza	6,5%	6,3%	6,0%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

Trošarine na kavu

Snažne mjesečne oscilacije⁹ u naplati su zabilježene i kod trošarina na kavu (Grafikon 20, lijevo).

Grafikon 20

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

⁸ O trendovima u potrošnji derivata nafte i utjecaju na naplatu prihoda od trošarina i putarine više u posebnoj analizi u Biltenu.

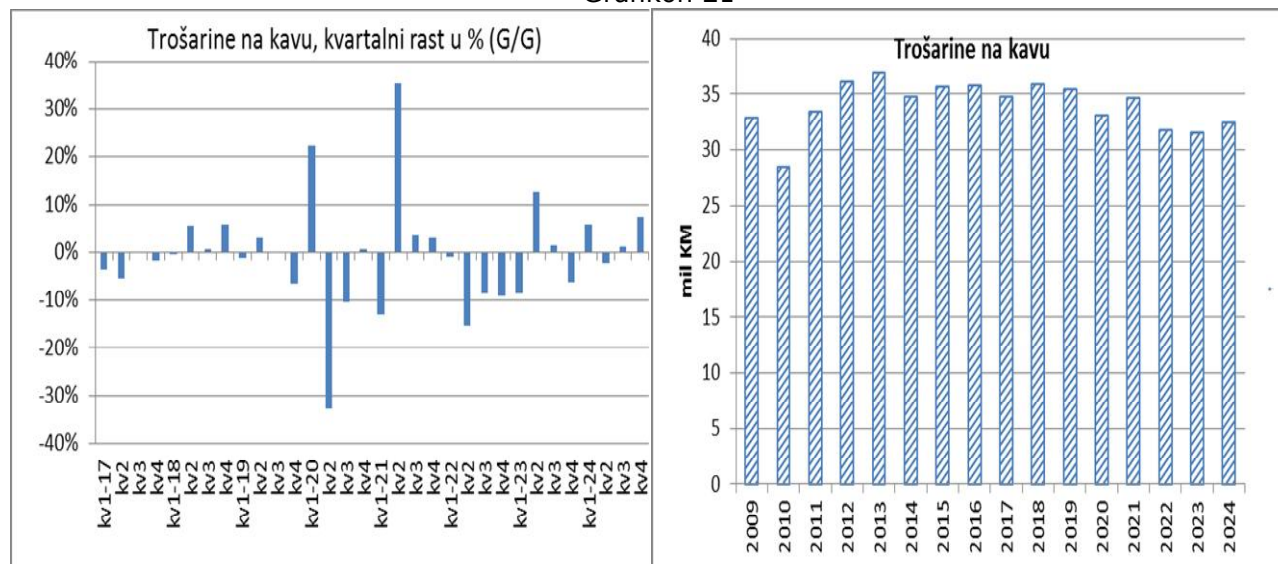
⁹ Detaljna analiza trendova naplate trošarina na kavu biće objavljena u biltenima tijekom godine.

Tijekom 2024. u šest mjeseci je ostvaren pad prihoda od trošarina na kavu, a pogotovo je to bilo izraženo u rujnu, kada je naplaćeno 8,5% manje prihoda od trošarina nego u istom mjesecu 2023. S druge strane, pozitivne stope rasta su zabilježene u preostalim šest mjeseci, sa maksimumom u studenom, kada je ostvaren rast od čak 32,3%.

I pored promjenjivih trendova tijekom godine kumulativna stopa rasta je cijelu godinu bila pozitivna, sa maksimumom u veljači, polako se smanjujući do listopada kad je pala na svega 0,7%. Međutim, povoljnija kretanja naplate u posljednja dva mjeseca 2024. dovela su do povećanja kumulativne stope rasta na 2,9% (Grafikon 20, lijevo, „kumulativ“).

Kvartalne usporedbe ukazuju na zaključak da je najlošija naplata trošarina na kavu bila u drugom kvartalu 2024. kada je zabilježen pad od 2,1%, te u trećem kvartalu kada je ostvaren rast od samo 1,1%. S druge strane, više pozitivne stope rasta su ostvarene u prvom i četvrtom kvartalu 2024., 5,7% i 7,4% respektivno (Grafikon 21, lijevo).

Grafikon 21

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Pregled godišnje naplate trošarina na kavu pruža interesantan zaključak, da se prihodi od trošarina na kavu iz godinu u godinu polako smanjuju, iz čega proizilazi sljedeći zaključak, da je potrošnja kave u 2024. bila manja nego u 2009. godini (Grafikon 21, desno). S obzirom na nepromijenjenu trošarinsku politiku smanjenje potrošnje može biti povezano sa rapidnim odlivom radno sposobnog stanovništva iz BiH, koje je glavni konzument kave. S druge strane, ne treba izgubiti iz vida postojanje diferenciranog oporezivanja kave (sirova, pržena, itd.). U situaciji kada cijena kave na svjetskom tržištu i maloprodaji konstantno raste očekivana reakcija uvoznika i potrošača mogla bi biti prekompozicija potrošnje prema najmanje oporezovanoj sirovoj kavi, što, u konačnici ima za posljedicu smanjenje prihoda od trošarina¹⁰.

Tabela 5: Naplata prihoda od trošarina na kavu, godišnji trendovi

	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	-8,7%	-0,5%	2,9%
kao % BDP	0,1%	0,1%	0,1%
kao % neizr. poreza	0,4%	0,4%	0,3%

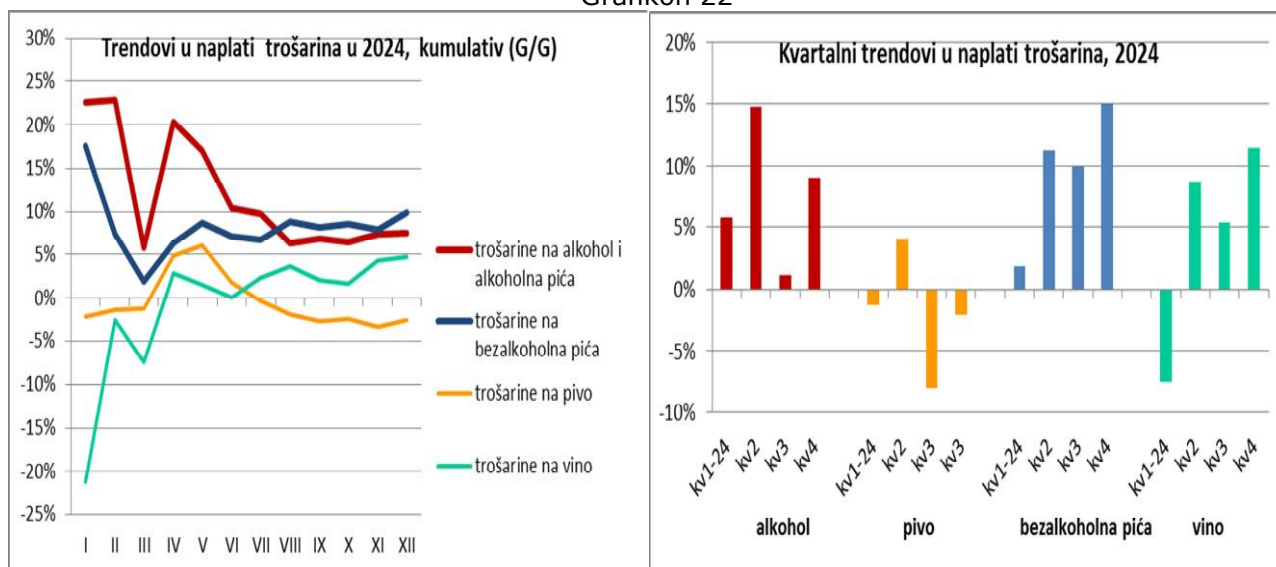
Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

¹⁰ Trošarina na prženu kavu je dva puta veća od trošarina na sirovu kavu.

Trošarine na pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića

Oscilatorni trendovi¹¹ u naplati tijekom 2024. godine su zabilježni i kod trošarina na pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića, pogotovo u prvom polugodištu. U prvih nekoliko mjeseci ostvaren je rast prihoda od trošarina na alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića, dok je naplata trošarina na pivo i vino bila manja nego u istom razdoblju 2023. U narednim mjesecima naplata trošarina na pivo je izašla iz negativne u pozitivnu zonu rasta, ali je od srpnja ponovno u negativnoj zoni rasta, sa tendencijom pogoršanja. Naplata trošarina na ostale proizvode iz grupacije je stabilna sa rastućim pozitivnim kumulativnim stopama rasta na koncu 2024. (Grafikon 22, lijevo).

Grafikon 22

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Kvartalne usporedbe pokazuju pad naplate trošarina na pivo u trećem i četvrtom kvartalu, dok je kod ostalih proizvoda primjetna visoka stopa rasta u četvrtom kvartalu 2024. (Grafikon 22, desno).

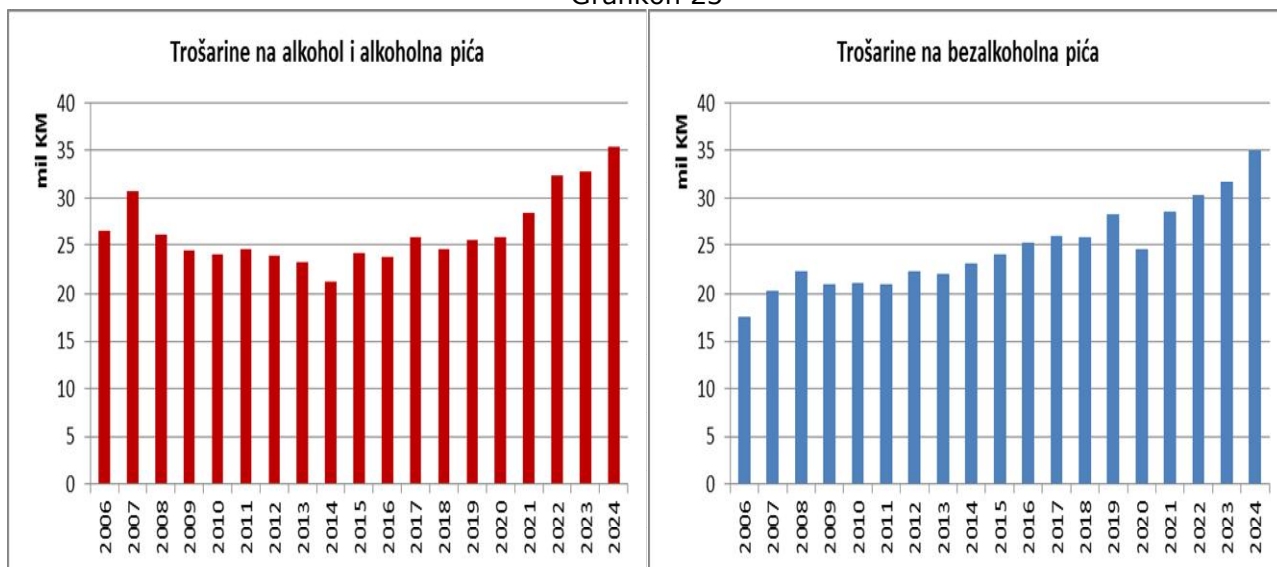
Analiza naplate u apsolutnom iznosu pokazuje rastući trend kod trošarina na alkohol i alkoholna pića, te trošarina na bezalkoholna pića, kod kojih je u 2024. ostvarena rekordna naplata od osnutka UNO (Grafikon 23).

Međutim, naplata trošarina na pivo u 2024. je *de facto* na razini 2015. Sličan trend ima i naplata trošarina na vino (Grafikon 24).

Godišnje usporedbe pokazuju smanjenje značajnosti prihoda od trošarina na ovu grupaciju proizvoda, mjereno % BDP i udjelom u naplaćenim neizravnim porezima (Tabela 6).

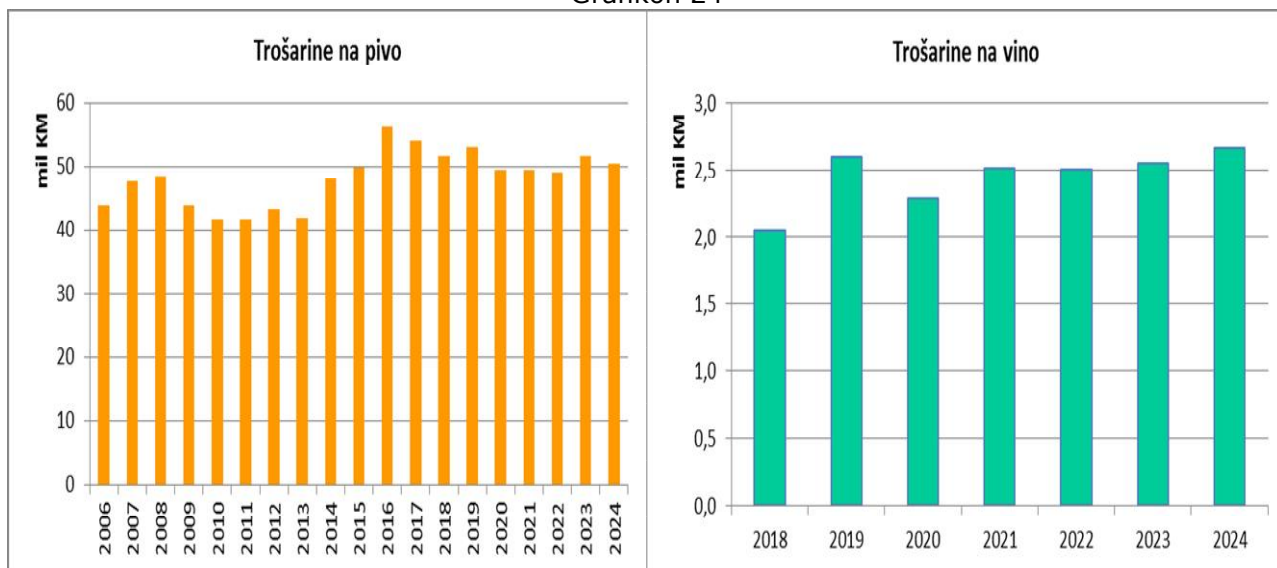
¹¹ Detaljna analiza trendova naplate trošarina na trošarinske proizvode iz ove grupacije biće objavljena u biltenima tijekom godine.

Grafikon 23

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Grafikon 24

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Tabela 6: Naplata prihoda od trošarina na pivo, vino, alkoholna i bezalkoholna pića, godišnji trendovi

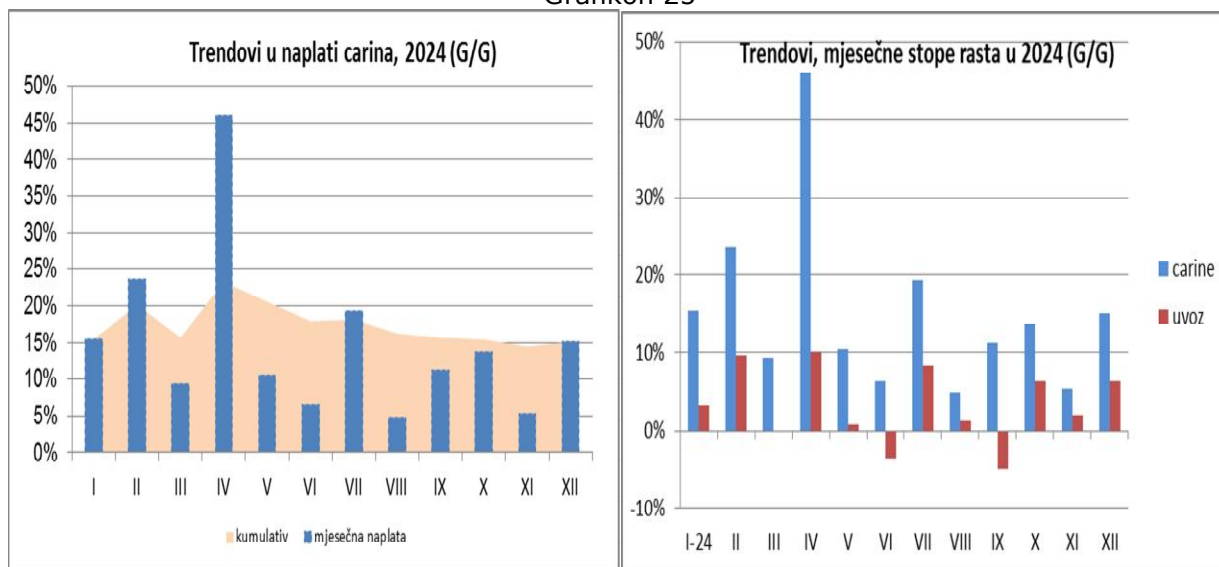
	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	5,2%	1,6%	5,9%
kao % BDP	0,3%	0,2%	0,2%
kao % neizr. poreza	1,5%	1,4%	1,3%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

Carine

Naplata prihoda od carina tijekom godine je snažno oscilirala. Maksimalni mjesečni rast prihoda od carina u 2024. od ogromnih 45,9% ostvaren je u travnju, a u osam mjeseci stope rasta su prelazile 10% (Grafikon 25, lijevo). U preostalim mjesecima stope rasta su bile od 4% do 6%.

Grafikon 25

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; Agencija za statistiku BiH; izračun i prikaz OMA

Enorman rast naplate prihoda od carina u travnju se odrazio i na kumulativnu stopu rasta u prva četiri mjeseca 2024. povećavši je na 23,3%, što je ujedno i maksimalni rast u cijeloj godini (Grafikon 25, lijevo, „kumulativ“). U drugom polugodištu oscilacije stopa rasta su bile slabije, što je dovelo do postepenog smanjenja kumulativne stope rasta, koja je u konačnici pala na 14,5%.

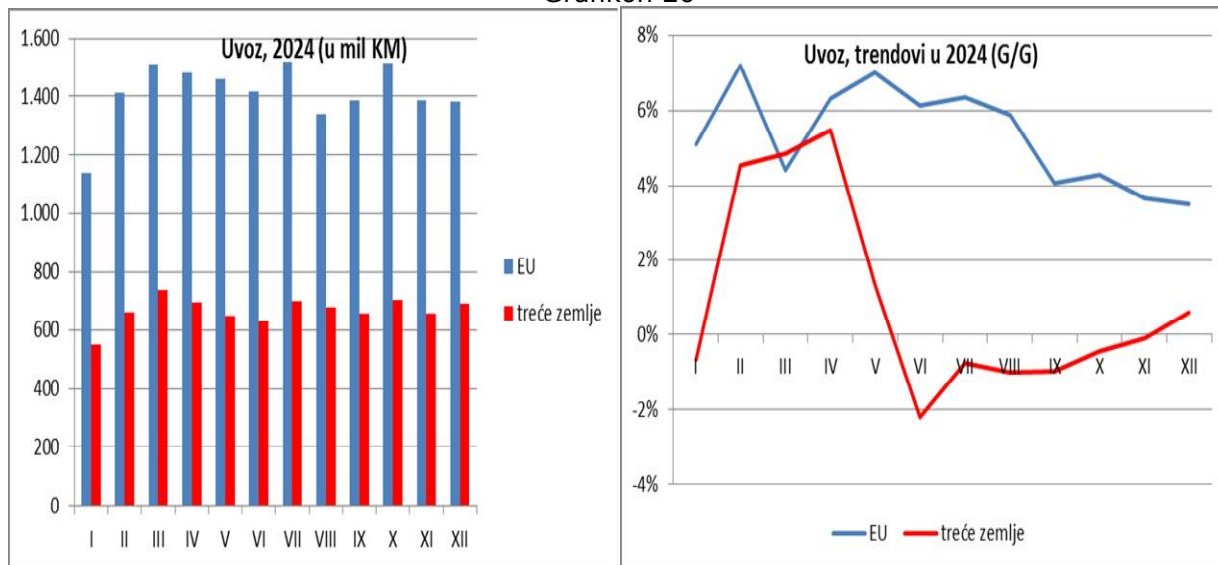
Rast prihoda od carina bi trebao biti u korelaciji sa rastom uvoza jer je najveći dio prihoda od carina *ad valorem*, odnosno obračunava se kao postotak od osnovice. Razlike između stopa rasta uvoza i prihoda od carina su moguće zbog strukture osnovice koju, u svrhu analize, čine dvije kategorije roba - robe koje su u režimu carina i ostala roba na koju se ne plaćaju carine, odnosno o kretanju uvoza svake od navedenih kategorija. Međutim, usporedba stopa rasta prihoda od carina i statističkih¹² podataka o kretanju uvoza u 2024. ukazuje na neuobičajeno veliku diskrepancu u korist rasta prihoda od carina, pogotovo u travnju (Grafikon 25, desno). Druga situacija se odnosi na lipanj i rujanj kada je zabilježen pad uvoza i rast prihoda od carina.

S obzirom da je u svim mjesecima stopa rasta carina veća od stope rasta uvoza može se zaključiti da je u strukturi uvoza roba ostvaren brži rast uvoza roba na koje se plaćaju carine. Pod režimom carina je dio roba iz EU i uvoz roba iz trećih zemalja. Vrijednost uvoza prvih mjeseci u godini tradicionalno je najniža, no, prikaz kretanja uvoza po glavnim grupacijama zemalja relevantnih za naplatu prihoda od carina pokazuje u prva tri mjeseca rast uvoza iz EU i iz trećih zemalja, izraženo u apsolutnim iznosima, te opadajući trend naplate u drugom kvartalu. Međutim, u srpnju je ponovno povećan uvoz do razine iz ožujka. No, u kolovozu je uvoz iz EU bio značajno niži u odnosu na većinu mjeseci u 2024., a u rujnu je ostvaren oporavak, ali daleko manje nego u razdoblju veljača - srpanj (Grafikon 26, lijevo). Usporedba sa uvozom u 2023. godini pokazuje silazne trendove kod uvoza iz EU, čiji rast je, u konačnici, pao na 3,5%. S druge strane, nakon

¹² Izvor: Agencija za statistiku BiH

šest mjeseci negativnog rasta, zahvaljujući rastu uvoza u prosincu ukupan uvoz iz trećih zemalja u 2024. je prešao u pozitivnu zonu rasta sa stopom od 0,6% (Grafikon 26, desno).

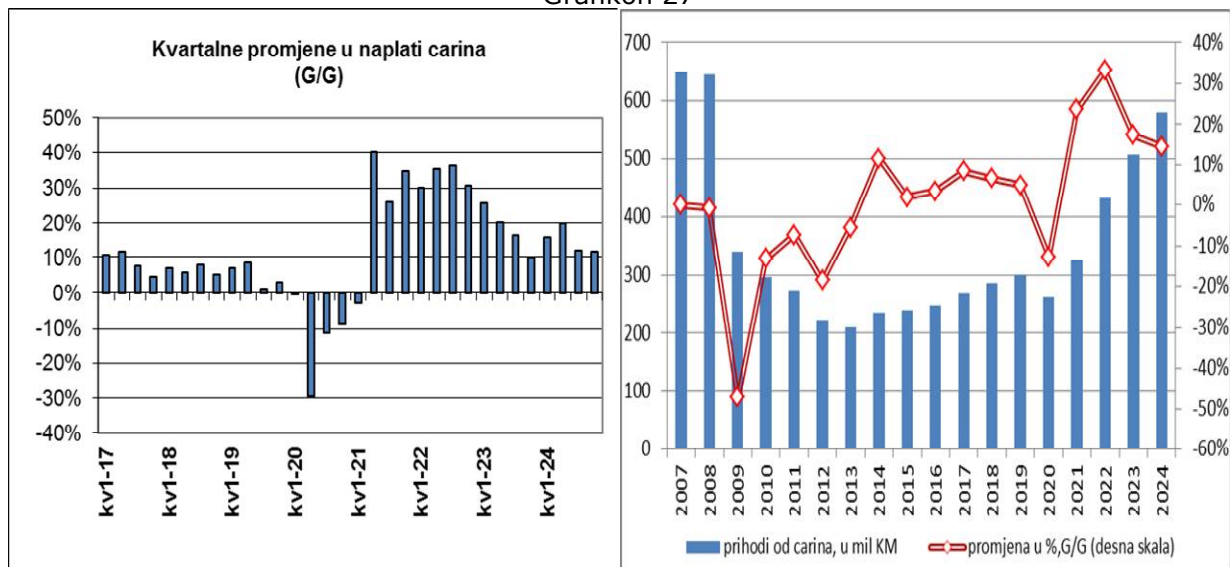
Grafikon 26

Izvor: Agencija za statistiku BiH; izračun i prikaz OMA

Pregled kvartalnih trendova u naplati prihoda od carina ukazuje na oporavak naplate prihoda u prvom polugodištu, tako da je u prvom kvartalu 2024. zabilježen rast od 15,7%, a u drugom čak 19,8%. Uspoređivanje rasta naplate prihoda od carina u drugom dijelu godine utjecalo je i na kvartalne stope, koje su u trećem i četvrtom kvartalu iznosile 11,7% i 11,5% respektivno (Grafikon 27, lijevo).

Grafikon 27

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Pregled godišnje naplate prihoda od carina pokazuje ubrzan rast u apsolutnom iznosu u posljednje tri godine (Grafikon 27, desno). Primjećuje se da se, iz godine u godinu, povećava značajnost prihoda od carina, mjereno % BDP i udjelom u naplaćenim neizravnim porezima (Tabela 7).

Tabela 7: Naplata prihoda od carina, godišnji trendovi

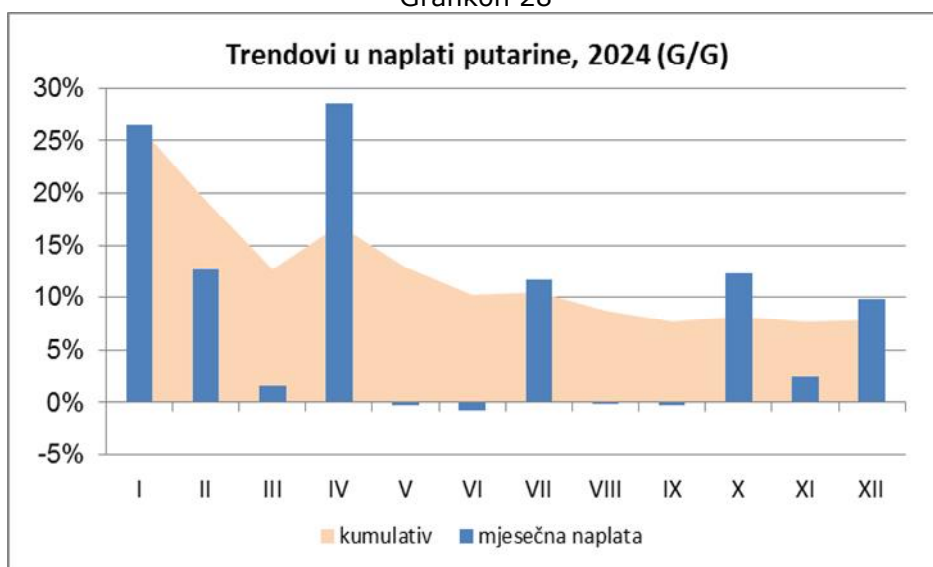
	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	33,1%	17,3%	14,5%
kao % BDP	0,9%	1,0%	1,1%
kao % neizr. poreza	5,5%	6,0%	6,1%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

Putarina

Iako, u načelu, dinamika naplate prihoda od putarine prati dinamiku naplatu trošarina na derivate nafte, postoje razlike koje su određene politikom stopa na različite vrste derivata nafte i olakšicama koje propisuje Zakon o trošarinama (oslobađanja, povrati, izuzimanje iz oporezivanja). Imajući u vidu sužavanje¹³ opsega oslobađanja od plaćanja putarine razlike između stopa rasta trošarina na derivate nafte i putarine su sve manje. U 2024. naplata putarine je snažno oscilirala u početku godine, sa maksimumom u travnju (28,6%). Od svibnja su oscilacije oslabile, maksimalna stopa u tom razdoblju je iznosila 12,3%, a u pet mjeseci su ostvarene niske stope rasta ili nulti rast (Grafikon 28, lijevo, „mjesečna naplata”). Koncem godine su naplata putarine je povećana, što se pozitivno odrazilo na kumulativnu stopu rasta koja je povećana na 7,9% (Grafikon 28, lijevo, „kumulativ”).

Grafikon 28

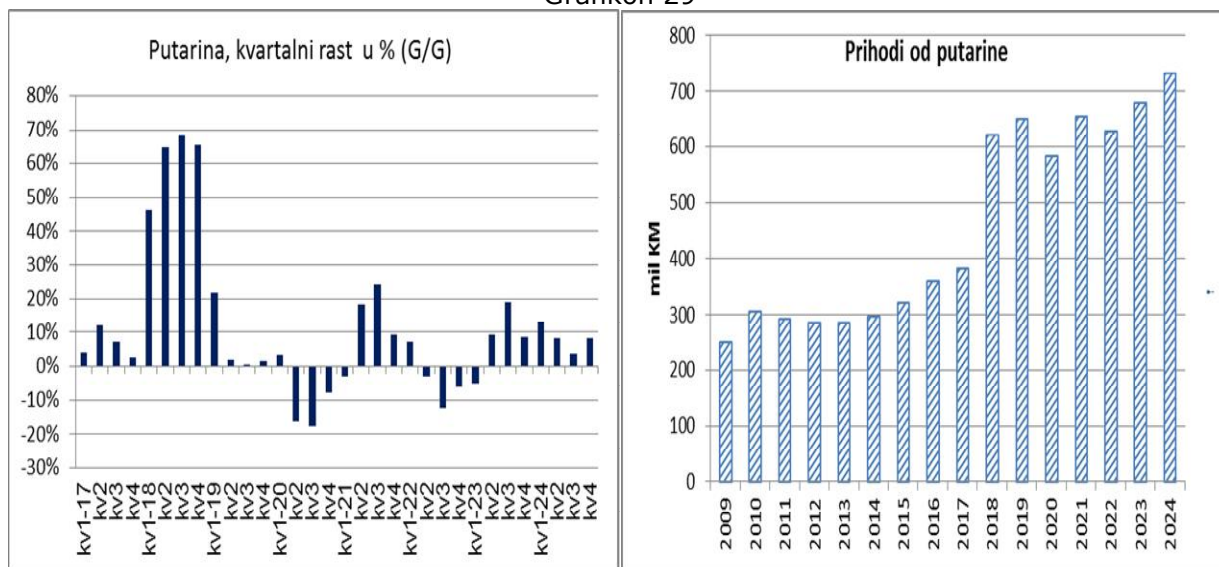

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Najviša stopa rasta prihoda od putarine od 13,1% je ostvarena u prvom kvartalu 2024.godine, a najniža od 3,7% u trećem kvartalu 2024. U drugom i četvrtom kvartalu stopa rasta je skoro identična, 8,2% i 8,3% respektivno (Grafikon 29, lijevo).

¹³ U skladu sa odlukama Vijeća za državnu pomoć suspendirana su oslobađanja plaćanja putarine za rudnike i termoelektrane, tako da je opseg oslobađanja sveden samo na dva obveznika, entitetske željeznice.

Grafikon 29

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Godišnje usporedbe ukazuju na rekordne prihode od putarine u 2024. godini (Grafikon 29, desno). Veliki skok u apsolutnom iznosu naplate u 2018. je posljedica povećanja stope namjenske putarine od veljače 2018.

U pogledu značajnosti prihoda od putarine primjećuje se smanjenje udjela u ukupno naplaćanim prihodima od neizravnih poreza (Tabela 8). S obzirom da se radi o relativnim usporedbama, smanjenje udjela u ukupnim neizravnih porezima može biti posljedica bržeg rasta ukupne naplate u odnosu na naplatu putarine.

Tabela 8: Naplata prihoda od putarine, godišnji trendovi

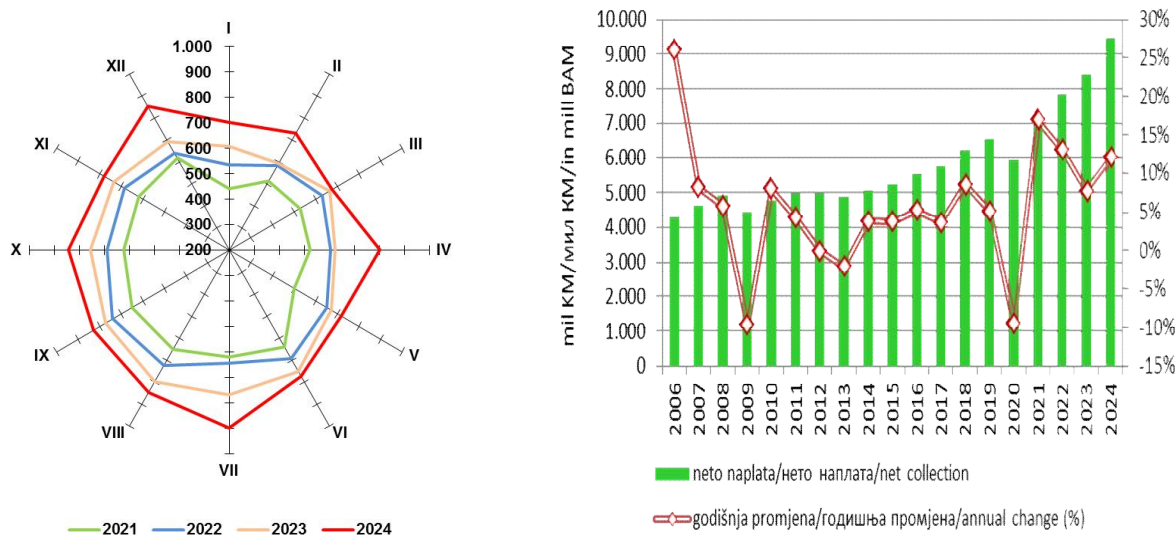
	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	-4,3%	8,1%	8,2%
kao % BDP	1,4%	1,3%	1,4%
kao % neizr. poreza	8,0%	8,0%	7,8%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024); izračun OMA.

EFEKTI NAPLATE NEIZRAVNIH POREZA U 2024

Analiza godišnjih trendova naplate neizravnih poreza ukazuje na konstantan rast naplate u apsolutnom iznosu na mjesečnom razini (Grafikon 30, lijevo), te na godišnjem razini (Grafikon 30, desno) u posljednje četiri godine, sa visokim godišnjim stopama rasta (Grafikon 30, desno).

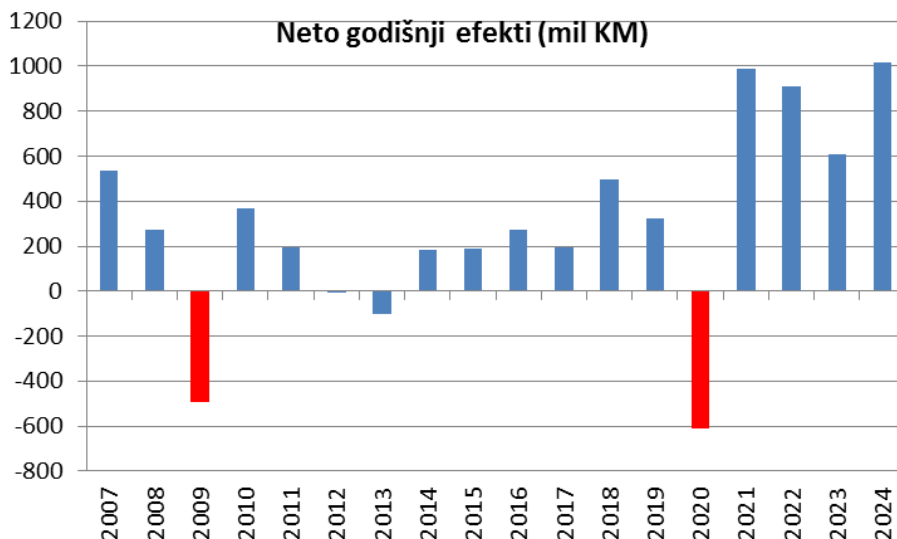
Grafikon 30

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

U 2024. je ostvaren rekordan neto suficit prihoda od neizravnih poreza, najveći od uspostave UNO (Grafikon 31).

Grafikon 31

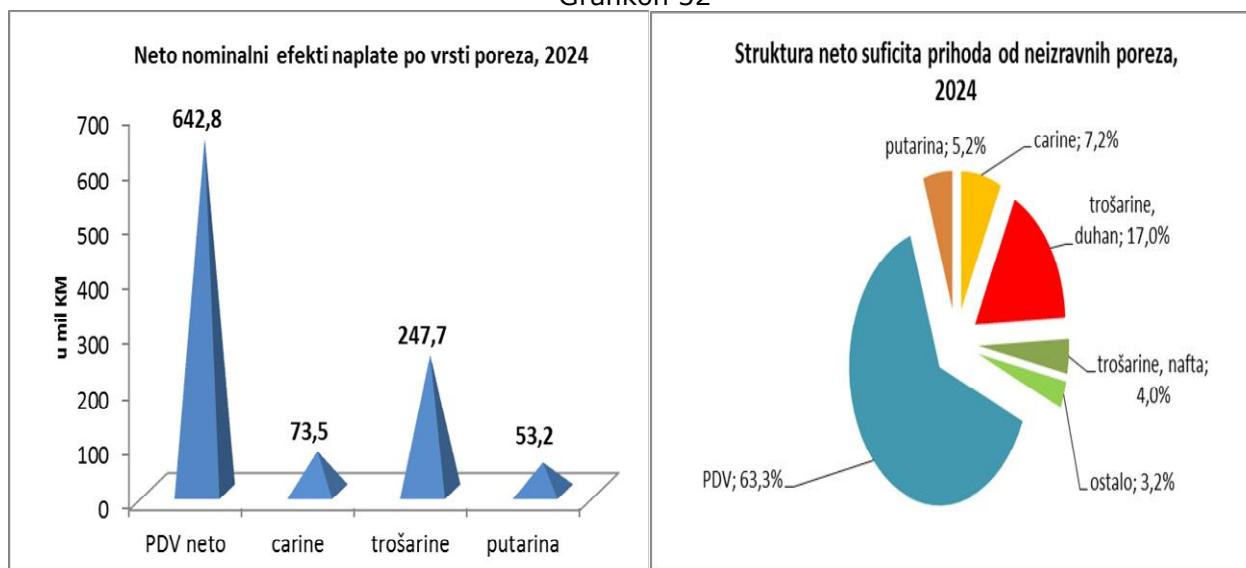
Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

U samo dvije godine ostvaren je neto pad prihoda od neizravnih poreza. To su godine koje su obilježene velikim globalnim krizama - 2009., u kojoj se ispoljila globalna finansijska i ekonomska kriza, i pandemijska 2020. U posljednje četiri godine neto efekti su jako visoki, s tim da bi trebalo

isključiti 2021., jer su visoki efekti u toj godini posljedica oporavka nakon ogromnog pada prihoda u 2020.godini. Isto tako, može se primijetiti da su neto efekti u 2024. veći nego u 2022.godini, koju je obilježio početak rata u Ukrajini i veliki skok cijena energenata, sirovina i ostalih roba i usluga. Imajući u vidu da su se robne berze stabilizirale već u 2023. potrebno je analizirati strukturu suficita u 2024.godini.

Promatrano po vrstama prihoda najveći suficit u 2024. u odnosu na 2023. ostvaren je u naplati PDV-a u visini od 642,8 mil KM, te trošarina od 247,7 mil KM (Grafikon 32, lijevo).

Grafikon 32

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH; izračun i prikaz OMA

Prihodi od PDV-a dominiraju i u strukturi neto suficita u 2024. sa udjelom od 63,5%. Neto suficitu od 1,015 mlrd KM značajno su doprinijeli i prihodi od trošarina na duhanske prerađevine, koji imaju udio od 17% (Grafikon 32, desno). Dublje raščlanjenje suficita prema načinu utvrđivanja osnovice na suficit koji potiče od *ad valorem* poreza (PDV, najveći dio carina, *ad valorem* komponenta trošarina na cigarete) i dio koji je specifičnog karaktera (specifična trošarina na duhanske prerađevine, trošarine na derivate nafte i ostale trošarinske proizvode, putarina) pokazuje da 80,8% neto suficita prihoda od neizravnih poreza potječe od *ad valorem* poreza, što znači da su većinom vezani za rast osnovice, tj. cijene dobara i usluga, budući da su stope poreza ostale nepromijenjene. Preostali suficit je vezan za realno povećanje potrošnje trošarinskih proizvoda. Treba imati u vidu i pozitivne efekte usljed povećanja efikasnosti naplate prihoda od strane UNO.

Niža stopa rasta u 2023., a time i niži udio mjeren % BDP-a, posljedica je promjene režima plaćanja trošarina na duhanske prerađevine. Gubitak prihoda u toj godini zbog promjene načina plaćanja trošarina iznosio je 0,1% BDP, a godišnja stopa rasta je bila manja za 1 p.b.

Tabela 9: Naplata neizravnih poreza, godišnji trendovi

	2022	2023	2024
godišnja promjena u %	13,1%	7,8%	12,0%
kao % BDP	17,2%	16,6%	17,7%

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP 2022-2023); Direkcija za ekonomsko planiranje (BDP 2024)

Matematički, viša osnovica u 2023.godini imala bi za rezultat godišnju stopu rasta naplate neizravnih poreza u 2024. nižu za 1 p.b.

Cijene, potrošnja i prihodi od derivata nafte u razdoblju 2006-2024

(pripremila: Aleksandra Regoje, stručni savjetnik – makroekonomista)

Uvod

U ovom prilogu je analizirana potrošnja derivata nafte u razdoblju od 2006. do 2024. godine, koji je karakterističan po značajnim turbulencijama na svim poljima u ekonomiji, s obzirom da pokriva razdoblje uvođenja i izmjene stope namjenske putarine, ogromna kolebanja na svjetskom tržištu nafte, izbijanje globalne financijske krize 2008. godine, izbijanje krize uzrokovane virusom korona, a onda i krizu uzrokovanu dešavanjima u Ukrajini.

Iako je potrošnja derivata nafte cjenovno neelastična, snažne turbulencije cijena u proteklom razdoblju su zajedno sa kretanjima relevantnih makroekonomskih indikatora odredile potrošnju derivata nafte na tržištu BiH, a time i prikupljene prihode po osnovu trošarina na derivate nafte i putarine koji imaju značajan udio u ukupnim prihodima od neizravnih poreza. Faktori koji određuju cijene derivata na tržištu BiH su prvenstveno cijene sirove nafte, trgovačke marže te visine poreznih stopa. Ono što je najvećim dijelom odredilo kretanje cijena derivata nafte u BiH su svakako turbulencije na tržištu sirove nafte.

U Dijelu I je prikazano kretanje cijena: sirove nafte na svjetskom tržištu i derivata nafte na tržištu BiH. Dio II priloga prikazuje potrošnju derivata nafte u BiH, koja se odnosi na količine derivata nafte na koje su obračunate trošarine i putarina. U Dijelu III je predstavljena kalkulacija elastičnosti potražnje za derivatima nafte u BiH, odnosno potražnje dizel goriva i benzina. U Dijelu IV su analizirani prihodi prikupljeni na JR UNO po osnovu derivata nafte, a koji se odnose na trošarine i putarinu. Na kraju je dostupan i Prilog koji prikazuje promjene stopa trošarina i putarine u Zakonu iz 2017. godine u odnosu na i Zakon iz 2009. godine.

I Cijene sirove nafte i kretanje cijena derivata nafte na tržištu BiH

Cijene sirove nafte

Na osnovu podataka Američke uprave za energetske informacije¹⁴ na Grafikonu 1 (lijevo) su prikazane mjesečne cijene sirove nafte tipa Brent¹⁵ u razdoblju od I-2019 do XII-2024. Cijene sirove nafte su bile relativno stabilne u 2019. godini, a kretale su se u rangu od 59,0 do 71,3 dolara po barelu. U razdoblju od 2019-2022 godine su zabilježile ogromne fluktuacije, isprva kao rezultat efekata pandemije koronavirusa, a poslije zbog rata u Ukrajini. U travnju 2020. godine cijene sirove nafte su pale na svega 18,4 dolara po barelu, što je najniža vrijednost nakon 1999. godine. Nakon toga je nastupio trend rasta, da bi u lipnju 2022. bila zabilježena maksimalna cijena u promatranom razdoblju u iznosu od visokih 122,7 dolara po barelu. Od srpnja 2022. godine ponovo je nastupio trend pada cijena sirove nafte, a na kraju 2022. godine su iznosile 80,9 dolara po barelu.

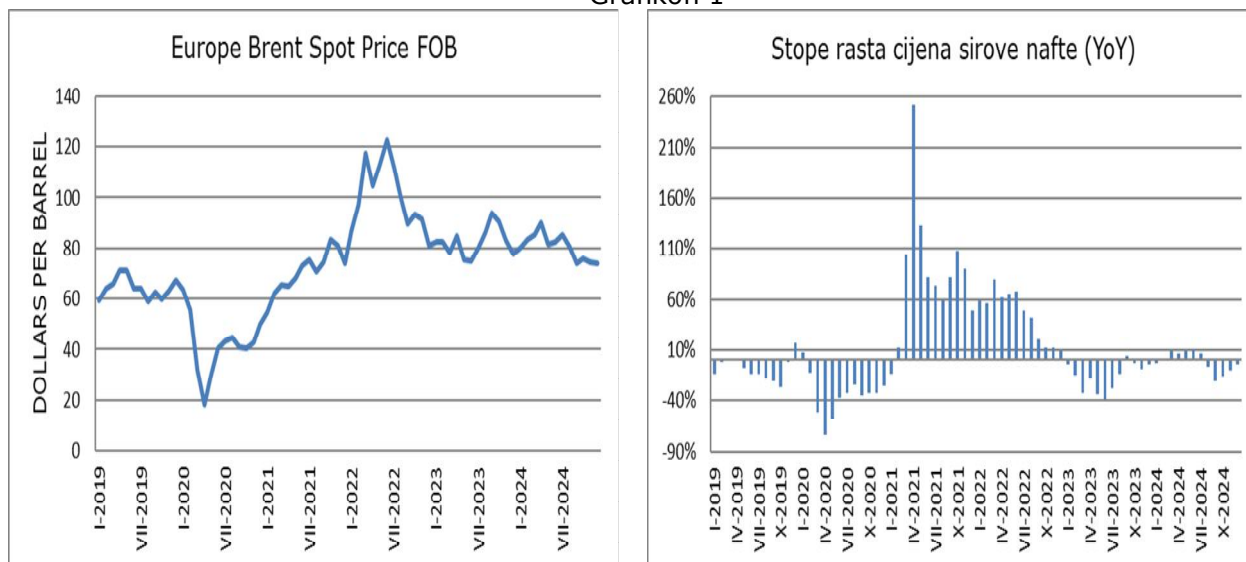
U odnosu na prethodno razdoblje koje je bilo jako turbulentno po pitanju cijena nafte, u razdoblju 2023-2024 nije bilo snažnih fluktuacija. Cijene sirove nafte u 2024. godini kretale su se u rangu od 73,9 do 89,9 dolara po barelu. Raspon mjesečnih cijena u 2024. godini je iznosio 16,1 dolar i nešto je manji u odnosu na raspon iz 2023. godine (18,9 dolara). Kada ih usporedimo sa istim mjesecom prethodne godine (YoY), cijene su u 2024. godini bile niže u siječnju, te od mjeseca

14 U.S. Energy Information Administration

15 Europe Brent Spot Price FOB

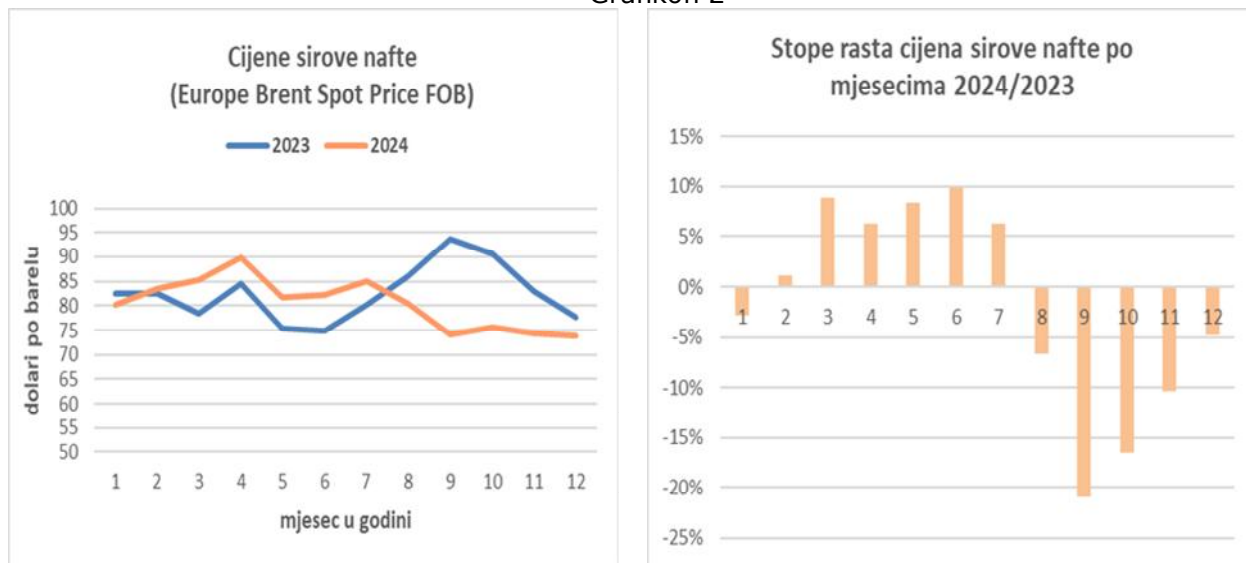
srpnja pa do konca godine. Najviše stope pada ostvarene su u rujnu i listopadu 2024. godine, a rezultat su kako pada cijena tako i poprilično visoke osnovice iz prethodne godine. U razdoblju od veljače do lipnja 2024. godine cijene sirove nafte su bile iznad prošlogodišnjih (Grafikon 2).

Grafikon 1

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

Grafikon 2

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

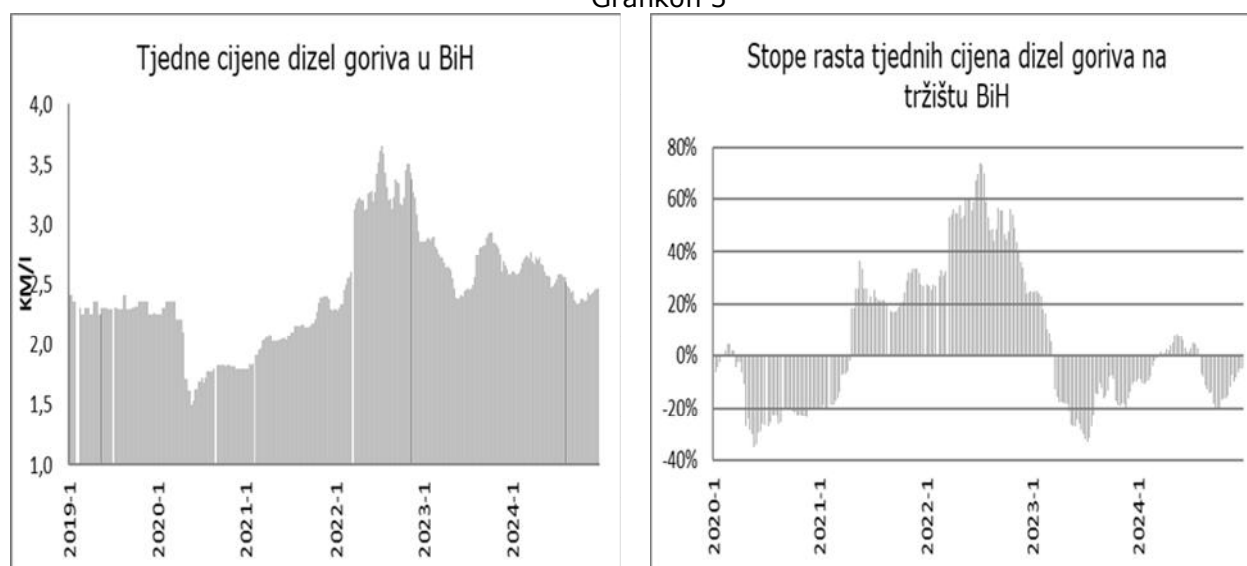
Cijene derivata nafte na tržištu BiH

Grafikon 3. prikazuje sedmične cijene dizel goriva¹⁶ u BiH u razdoblju od 2019. do konca 2024. godine, koje prate dinamiku cijena sirove nafte. Nakon razdoblja izrazito stabilnih cijena u 2019. godini, cijene derivata nafte na tržištu BiH snažno su pale u proljeće 2020. godine, kao posljedica

¹⁶ Prikazani su samo podaci za dizel gorivo jer je nakon 19. tjedna 2022. godine prekinuto izvještavanje o cijenama za goriva 95 BMB i 98 BMB na web stranici Vanjskotrgovinske komore BiH sa podacima International Road Transport Union-a.

pandemije virusa korona. U 21. tjednu 2020. godine cijena dizel goriva iznosila je svega 1,5 KM/l. Od 22. tjedna 2020. godine (konac svibnja) cijene derivata bilježe stabilan trend rasta, koji je zadržan kroz čitavu 2021. godinu. Na koncu 2021. godine prosječna tjedna cijena dizel goriva iznosila je 2,3 KM/l. Dešavanja u Ukrajini utjecala su na intenziviranje trenda rasta cijena u 2022. godini. Prosječne cijene dizel goriva dostigle su svoj maksimum od visokih 3,7 KM/l u 28. tjednu 2022. godine (sredina srpnja). Nakon toga uslijedio je trend pada cijena dizel goriva sve do 21. tjedna 2023. godine kada su iznosile 2,4 KM/l. Slijedi trend rasta cijena dizel goriva do 41. tjedna 2023. godine (2,9 KM/l), pa ponovo trend pada do konca godine (2,6 KM/l u posljednjem tjednu 2023. godine).

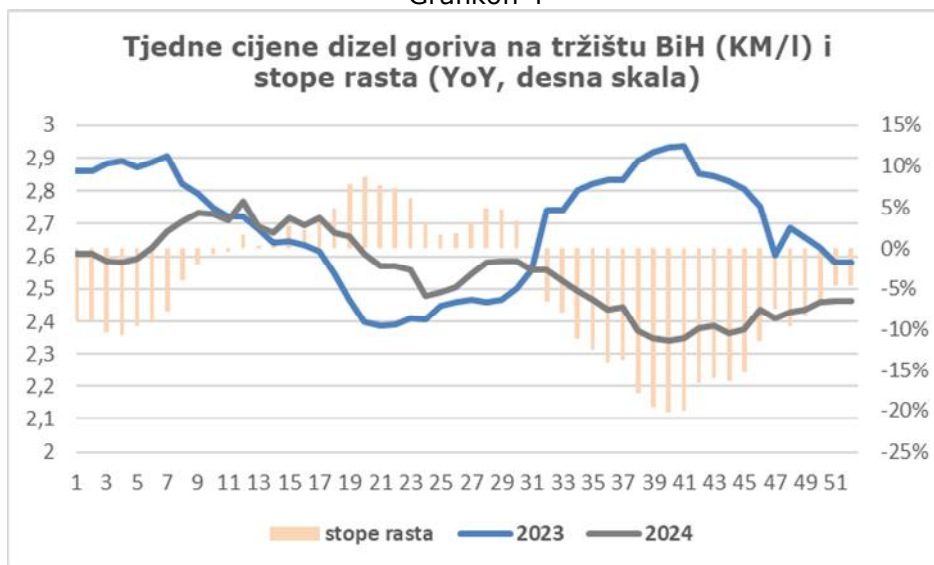
Grafikon 3

Izvor: Prikaz autora na osnovu International Road Transport Union-a preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH

Tjedne cijene dizel goriva u 2024. godini kretale su se između 2,3 KM/l i 2,8 KM/l. U usporedbi sa istim tjednom prethodne godine, cijene dizel goriva u 2024. godini bile su niže do konca 11. tjedna (sredina ožujka). Tjedne stope rasta su bile pozitivne od 12. pa sve do konca 31. tjedna 2024. godine (početak kolovoza). Od 32. tjedna do konca godine su ispod x ose, odnosno negativne (Grafikon 4).

Grafikon 4

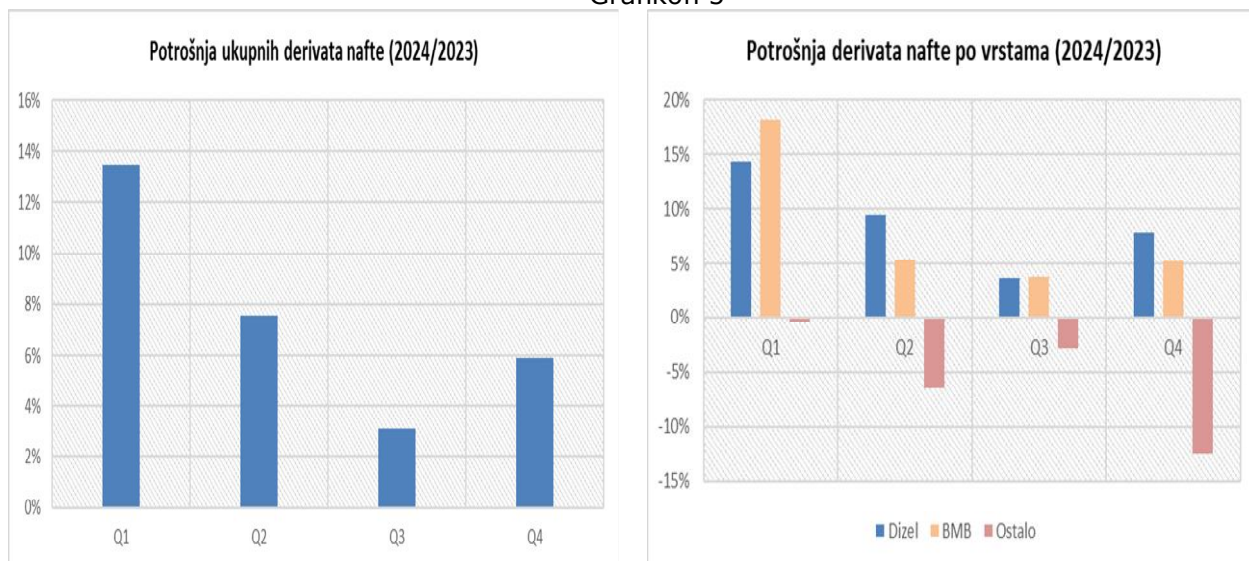
Izvor: Prikaz autora na osnovu International Road Transport Union-a preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH

II Potrošnja derivata nafte

Potrošnja derivata nafte¹⁷ u 2024. godini dostigla je iznos od oko 1,9 mlrd litara i veća je za 7,1% nego u 2023. godini. Promatrano po vrstama derivata, potrošnja dizel goriva je viša za 8,4%, benzina za 7,2%, dok je potrošnja ostalih derivata (lož ulje, kerozin, LPG) bila niža za 5,6%. Promatrano po kvartalima, najveći rast potrošnje ukupnih derivata u odnosu na prethodnu godinu, ostvaren je u prvom kvartalu (13,5%). U drugom, trećem i četvrtom kvartalu ostvaren je rast po stopama 7,6%, 3,1% i 5,9%, respektivno. S obzirom da je potrošnja dizel goriva u 2024. godini imala udio preko 80% u potrošnji ukupnih derivata nafte, njeno kretanje je najvećim dijelom odredilo kretanje ukupnih količina (Grafikon 5, desno). Potrošnja benzina imala je ponder od oko 12,4%, dok potrošnja svih ostalih derivata asudjeluje sa svega 7,2% i nema bitnog utjecaja na kretanje ukupne potrošnje derivata u BiH.

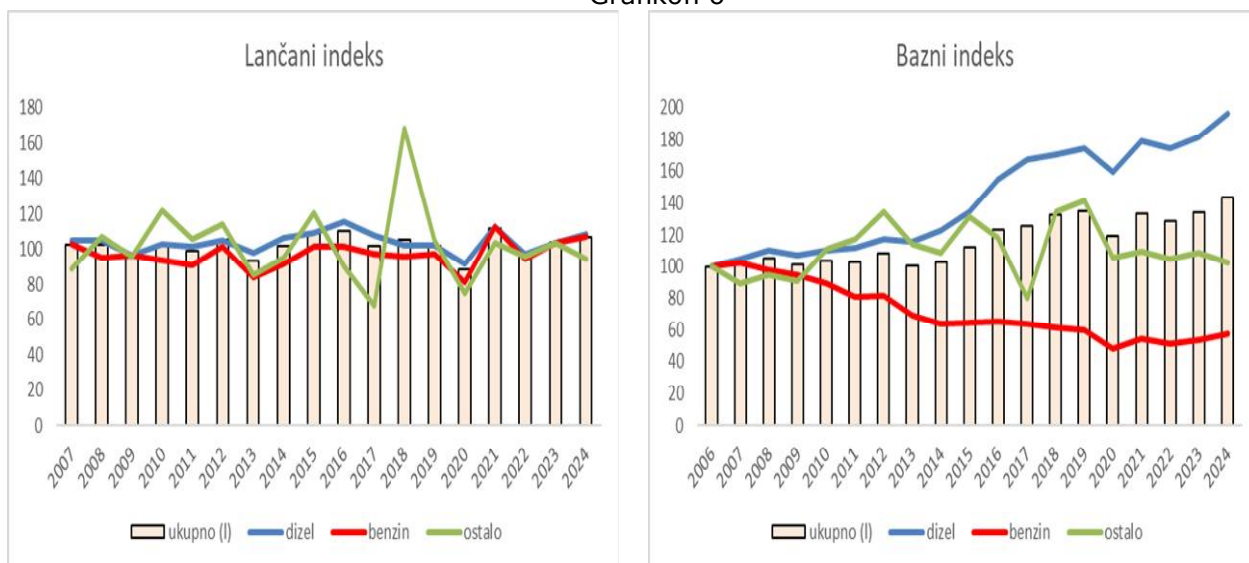
¹⁷ Pojam "potrošnja derivate" podrazumijeva količine derivata na koje se plaćaju trošarine i putarine (uvoz + Rafinerija).

Grafikon 5

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Grafikon 6

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Udio dizel goriva u ukupnoj potrošnji derivata nije uvijek bio tako visok. U 2006. godini iznosio je oko 59%. Na osnovu baznih indeksa (2006=100) prikazanih na Grafikonu 6. možemo vidjeti stalni trend rasta potrošnje dizel goriva u proteklom razdoblju, dok je potrošnja benzina bila u padu. Potrošnja ostalih derivata (lož ulje, kerozin, LPG) veća je za oko 2,7% u odnosu na baznu, 2006. godinu, a s obzirom na niski udio u ukupnoj potrošnji (6-13% godišnje, u promatranom razdoblju), nije imala značajnije efekte na kretanje ukupne potrošnje derivata. Potrošnja ukupnih derivata u odnosu na 2006. godinu bila je veća za oko 43%.

III Elastičnost potražnje derivata nafte u BiH

U nastavku je predstavljena kalkulacija elastičnosti potražnje za derivatima nafte u BiH, odnosno potražnje dizela i benzina. S obzirom da se radi o supstitutima, analizirana je potrošnja dizel goriva i benzina zajedno. Za kalkulaciju su korišteni podaci UNO o kretanju količina oporezivih derivata, ponderirane cijene na uvozu koje uključuju ponderirani pripadajući iznos trošarine i putarine, te podatke o bruto društvenom proizvodu u BiH u navedenom razdoblju.¹⁸ Analizirani su godišnji podaci u razdoblju od 2005 do 2024. godine. Postavljen je model višestruke regresije, gdje je ovisna varijabla (y) „potrošnja dizel goriva i benzina (u mil l)“. Rezultati regresione analize prikazani su u jednačini (1) u Tabeli 1.

Koeficijent determinacije R^2 iznosi značajnih 89,5%, što znači da varijabilnost potrošnje dizel goriva i benzina objašnjena sa dinamikom BDP-a i cijena u navedenom regresionom modelu iznosi taj postotak. P-vrijednost za obje varijable iznosi nula, što znači da su obje neovisne varijable važne za model (obje varijable su signifikantne na razini pouzdanosti od 5%).¹⁹

Tabela 1.

Varijabla	
Intercept	982,77
BDP (u mil KM)	0,02378
p.b. cijena na uvozu sa pond. trošarinom i putarinom	-175,11
R^2	89,5%
R^2 korig	88,2%
Standardna greška procjene	68,85
Broj promatranja	19
Razina pouzdanosti	0,05

Izvor: Izračun autora na osnovu podataka UNO, BHAS i DEP-a

Na osnovu rezultata iz prikazanog modela višestruke regresije i formule za izračun elastičnosti potražnje²⁰ može se izračunati da je prosječna elastičnost potražnje za derivatima nafte (dizel i benzin) u BiH u razdoblju 2005-2024 iznosila oko -0,26314%. To znači da bi rast cijena od 10% doveo do pada potrošnje dizel goriva i benzina za oko 2,6314%, pri ostalim neizmijenjenim faktorima. Uprkos značajnim turbulencijama na tržištu nafte u posljednjem razdoblju, uzrokovanih dešavanjima u Ukrajini, rezultati gore predstavljene analize ne odstupaju značajnije od analize elastičnosti za razdoblje 2005-2021, objavljene u Biltenu br. 205/206 u 2022. godini.

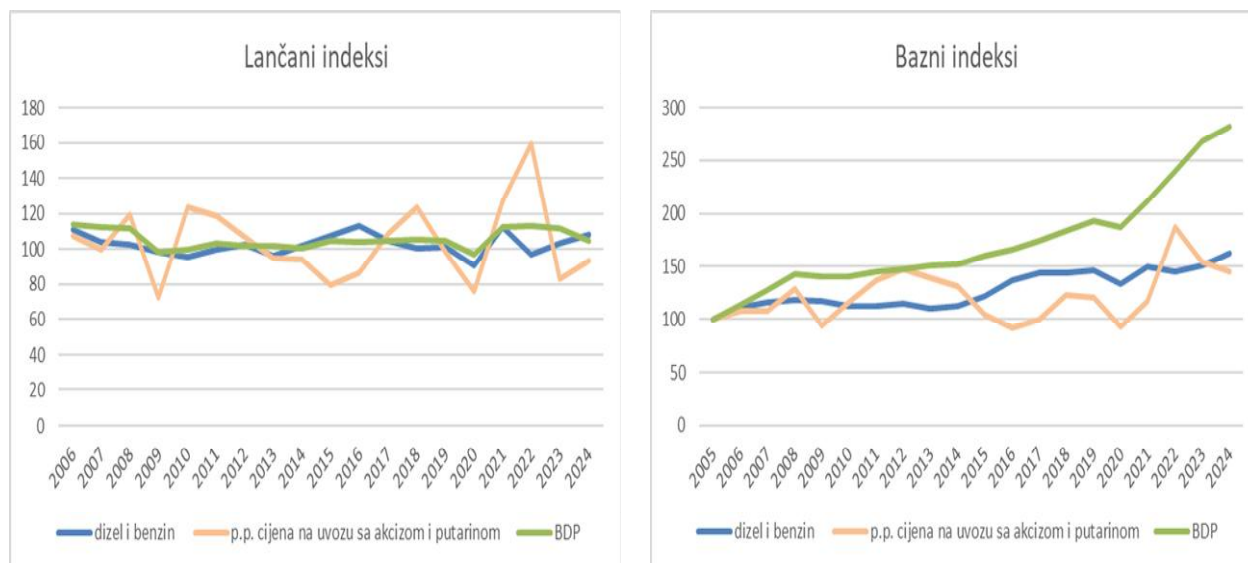
Grafikonom 7. prikazani su lančani i bazni (2005=100) indeksi ovisne i neovisnih varijabli iz regresionog modela. Na osnovu Grafikona se može zaključiti da BDP i potrošnja derivata (dizel+benzin) imaju dugogodišnji stabilan rast, dosta izraženiji kod BDP-a nego kod potrošnje derivata. Sa druge strane, p.b. cijene bilježile su ogromne turbulencije u analiziranom razdoblju.

18 Podaci Agencije za statistiku BiH za razdoblje 2005-2023, te projekcija DEP-a za 2024 iz rujna 2024.

19 P-vrijednost je najmanja razina signifikantnosti pri kojoj možemo odbaciti nultu hipotezu. Nulta hipoteza je podržavana hipoteza koja se drži istinitom, sve dok ne postoje dovoljni dokazi za suprotno (u našem slučaju nultom hipotezom se pretpostavlja da neovisna varijabla nema utjecaja na ovisnu).

20 Elastičnost je izračunata na osnovu formule za izračun elastičnosti pomoću regresionog modela (odnos prosjeka cijena i količina iz promatranog razdoblja pomnožen sa koeficijentom uz cijene iz regresionog modela).

Grafikon 7

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

IV Prihodi prikupljeni na JR UNO po osnovu derivata nafte

U 2024. godini prikupljeno je 8% više prihoda od trošarina na derivate nafte i putarine zajedno nego u prethodnoj godini. Zanimljivo je da su stope rasta po mjesecima snažno varirale, od izrazito visokih u početnim mjesecima svih kvartala, do blago negativnih u svibnju, lipnju i kolovožu.

Prikupljeni bruto prihodi po osnovu trošarina na derivate nafte i putarine zajedno dostigli su u 2024. godini rekordni iznos od značajnih 1,3 mlrd KM. Bruto prihodi od putarine iznosili su 733 mil KM i bili su viši za 8,2% nego u prethodnoj godini. Od toga se 274,9 mil KM odnosi na putarinu za izgradnju putova (0,15 KM/l), a ostatak od 458,1 mil KM na namjensku putarinu, odnosno putarinu za izgradnju autocesta (0,25 KM/l). Bruto prihodi od trošarina na derivate nafte iznosili su 570,2 mil KM, a njihova stopa rasta u odnosu na 2023. godinu iznosila je 7,9%.

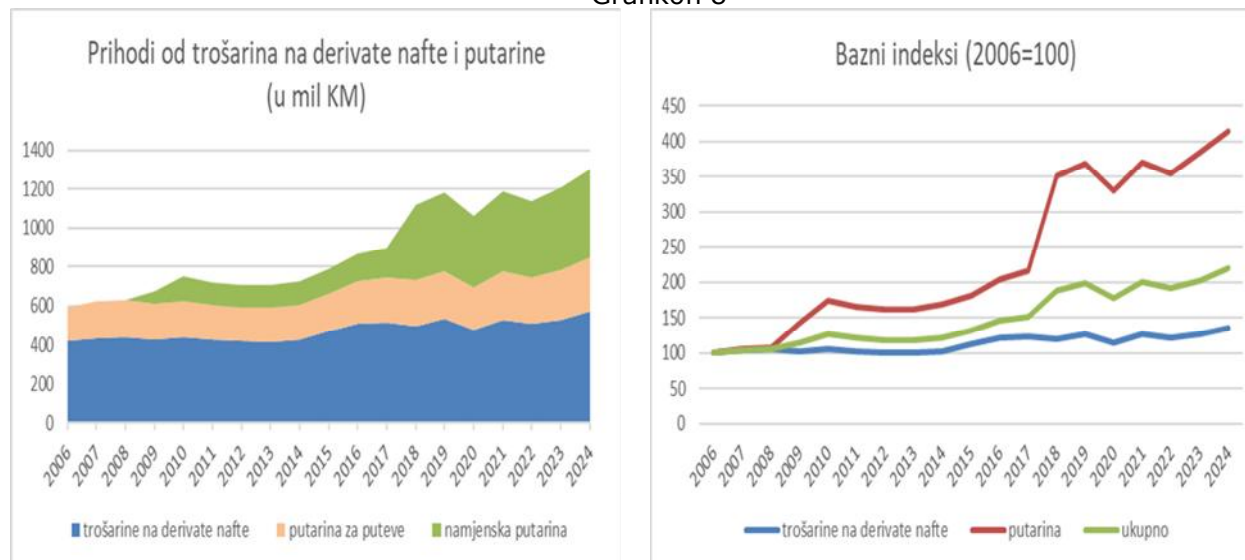
Dugoročni prikaz (Grafikon 8) ukazuje na snažan rast prihoda od derivata nafte koji se odnose na trošarinu i putarine. U odnosu na 2006. godinu, ukupni bruto prihodi od putarine porasli su za ogromnih 315,1%.²¹

Sa druge strane, bruto prihodi od trošarina na derivate nafte su porasli za svega 36,3% u navedenom razdoblju. Stopa rasta je nešto niža od stope rasta potrošnje ukupnih derivata (Dio II) usprkos rastu udjela benzina u ukupnoj potrošnji, a koji je oporezovan višom stopom trošarine od dizel goriva (vid. Prilog 1). Razlog je što ukupna potrošnja derivata analizirana u Dijelu II, sa proširenjem oporezive osnovice za putarinu, od 2018. godine uključuje potrošnju tečnog naftnog plina, a čiji iznosi nisu zanemarivi. Potrošnja onih derivata nafte koji ulaze u osnovicu za trošarinu rasla je po stopi koja je niža od stope rasta potrošnje ukupnih derivata.

²¹ Ako promatramo sve vrste bruto prihoda od neizravnih poreza, možemo zaključiti da su bruto prihodi od putarine zabilježili najveći rast u razdoblju 2006-2024. Slijede bruto prihodi od PDV-a sa stopom od 193,7%.

Promatrano zajedno, bruto prihodi od trošarina na derivate nafte i putarine porasli su za 119% u razdoblju 2006-2024.

Grafikon 8

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Udio trošarina na derivate nafte i putarine u ukupnim neizravnim porezima na JR UNO i u BDP-u

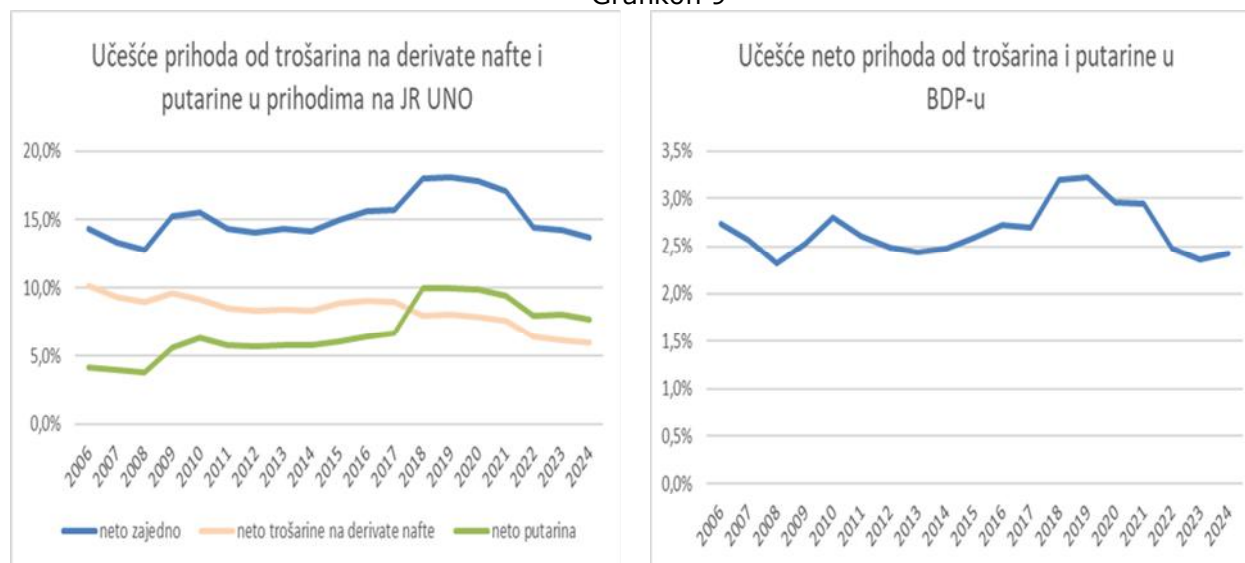
Da bi sagledali značaj prihoda od trošarina na derivate nafte i putarine potrebno je analizirati njihovo udio u ukupnim prihodima prikupljenim na JR UNO u promatranom razdoblju 2006-2024, kao i njihov udio u BDP-u.

Udio bruto prihoda od trošarina na derivate nafte i bruto putarine u ukupnim bruto prihodima prikupljenim na JR UNO kretao se od 10,8% do 14,8%. Pošto se povrti obveznicima uglavnom odnose na prihode od PDV-a, ispravnije je promatrati udio neto prihoda od trošarina na derivate i putarine u ukupnim neto neizravnim porezima na JR. Navedeno udio je više nego kad se promatraju bruto prihodi, a u promatranom razdoblju se kretalo od 12,8% do 18%, sa skokovima u godinama rasta stope putarine (2009; 2018) i trendom pada posljednjih nekoliko godina. U 2024. godini je udio neto prihoda od trošarina na derivate i putarine u ukupnim neto prihodima od neizravnih poreza iznosio 11,3%, što je blizu minimalnog iznosa iz promatranog razdoblja. Objašnjenje možemo tražiti u tome što su trošarine na derivate i putarina specifični porezi, kod kojih se porezna osnovica iskazuje u mjernim jedinicama (iznos KM po litru derivata ili po kg u slučaju putarine na tečni naftni plin). S obzirom na snažan rast cijena u proteklom razdoblju, rast specifičnih neizravnih poreza nije mogao pratiti rast *ad valorem* neizravnih poreza koji se obračunavaju na vrijednost, a koji imaju dosta značajnije udio u neizravnim porezima BiH.

Kada trošarine i putarinu analiziramo razdvojeno, dolazimo do divergentnih trendova. Udio neto prihoda od trošarina na derivate nafte u neto neizravnim porezima na JR UNO pao je sa 10,1% u 2006. godini na 6% u 2024. godini. Stope trošarina na derivate nafte nisu se mijenjale tijekom promatranog razdoblja. Izuzetak su izmjene Zakona iz 2017. godine (primjena od veljače 2018. godine) kada je stopa trošarina na lož ulje povećana sa 0,30KM/l na 0,45 KM/l i kada su su utvrđene stope trošarina za tečni naftni plin za pogon motornih vozila i biogoriva i biotekućine u iznosima 0,00 KM/l i 0,30 KM/l, respektivno.

Sa druge strane, kod putarine je bilo značajnijih izmjena u politici oporezivanja. Na sredini 2009. godine, novim Zakonom o trošarinama²² uvedena je namjenska putarina za financiranje autocesta u iznosu od 0,10 KM/l. Time je ukupna stopa putarine povećana sa 0,15 KM/l na 0,25 KM/l. Izmjenama Zakona iz 2017. godine²³ (primjena od veljače 2018. godine) članak koji regulira osnovicu²⁴ i iznos putarine je izmijenjen. Stopa namjenske putarine je povećana sa 0,10 KM/l na 0,25 KM/l, a razdvojena je na 0,20 KM/l za izgradnju autocesta i 0,05 KM/l za izgradnju i rekonstrukciju drugih putova. Time je ukupna stopa putarine povećana sa 0,25 KM/l na 0,40 KM/l. Kao rezultat podizanja stope namjenske putarine, udio neto putarine u ukupnim neto neizravnim porezima na JR UNO je porastao sa 4,2% u 2006. godini na 10% u 2018. godini. Zatim je ponovo padao i iznosio 7,8% u 2024. godini (Grafikon 9, lijevo).

Grafikon 9

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

U promatranom razdoblju 2006-2024 udio trošarina na derivate nafte i putarine (zajedno) u BDP-u kretalo se u rangu 2,3% do 3,2% (Grafikon 9, desno). Kao i u slučaju udjela u ukupnim neizravnim porezima, mogu se primijetiti skokovi u godinama rasta stope putarine i silazni trend u posljednjih nekoliko godina. Procjenjuje²⁵ se da je u 2024. godini udio iznosilo 2,4%, što je blizu minimalne vrijednosti promatranog razdoblja. Razlozi pada udjela trošarina na derivate nafte i putarine u BDP-u uglavnom su isti kao u slučaju udjela u neizravnim porezima, jer se radi o specifičnim porezima koji se naplaćuju na količine proizvoda, dok je osnovica za usporedbe (BDP) bila pod utjecajem rasta cijena.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da su za dugoročni rast prihoda od trošarina i putarine (2006-2025) zaslužni sljedeći faktori:

1. Rast ukupne osnovice, odnosno količine ukupno oporezivih derivata (Grafikon 6, desno)
2. Rast stopa oporezivanja, što se prvenstveno se odnosi na namjensku putarinu (Prilog 1)
3. Smanjenje potrošnje lož ulja (koje je, usprkos rastu stope trošarine u 2018.g., manje oporezovano u odnosu na ostale derivate jer se na njega ne plaća putarina) kroz smanjenje zlouporaba u korištenju lož ulja kao pogonskog goriva.
4. Izostanak realizacije oslobođanja dizel goriva koje se koristi za potrebe rudnika, termoelektrana i željeznica u 2023. i 2024. godini.

²² „Službeni glasnik BiH“ br. 49/09

²³ „Službeni glasnik BiH“ br. 91/17

²⁴ Prema izmjenama, osnovica za putarinu dodatno uključuje i biogorivo i biotekućine, te tačni naftni plin za pogon motornih vozila.

²⁵ Radi se o procjeni, jer zvanični podaci BHAS za BDP za 2024. godinu nisu dostupni u vrijeme izrade ovog priloga. Korištene su projekcije DEP-a iz rujna 2024. godine.

Prilog

U Tabeli 1. prikazane su promjene stopa trošarina u Zakonu iz 2017. godine u odnosu na stari Zakon iz 2009. godine. U Tabeli 2. prikazane su promjene stope putarine. Tabela 3. prikazuje zbirne stopa trošarina i putarine prema važećem i starom Zakonu, te njihove razlike.

Tabela 1.

TROŠARINE		stopa (KM/l)		
<i>Stope trošarina prema Zakonu iz 2009. i 2017.</i>		(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Osnovica	Zakon iz 2009	Izmjene Zakona (2017)	razlika
a)	dizel goriva i ostala plinska ulja	0,30	0,30	
b)	petrolej (kerozin)	0,30	0,30	
c)	motorni benzin –bezolovni	0,35	0,35	
d)	motorni benzin	0,40	0,40	
e)	lož ulje ekstra lako i lako specijalno	0,30	0,45	0,15
f)	tečni naftni plin za pogon motornih vozila		0,00	
g)	biogoriva i biotekućine		0,30	0,30

Tabela 2.

PUTARINA		stopa (KM/l)		
<i>Stope putarine prema Zakonu iz 2009. i 2017.</i>		(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Osnovica	Zakon iz 2009	Izmjene Zakona (2017)	razlika
a)	dizel goriva i ostala plinska ulja	0,25	0,40	0,15
b)	petrolej (kerozin)			
c)	motorni benzin –bezolovni	0,25	0,40	0,15
d)	motorni benzin	0,25	0,40	0,15
e)	lož ulje ekstra lako i lako specijalno			
f)	tečni naftni plin za pogon motornih vozila *		0,40	0,40
g)	biogoriva i biotekućine		0,40	0,40

* putarina na tečni naftni plin je izražena u KM/kg

Tabela 3.

TROŠARINE I PUTARINA		zbirna stopa (KM/l)		
<i>Promjena stopa trošarina i putarine</i>		(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
	Osnovica	Zakon iz 2009	Izmjene Zakona (2017)	razlika
a)	dizel goriva i ostala plinska ulja	0,55	0,70	0,15
b)	petrolej (kerozin)	0,30	0,30	
c)	motorni benzin –bezolovni	0,60	0,75	0,15
d)	motorni benzin	0,65	0,80	0,15
e)	lož ulje ekstra lako i lako specijalno	0,30	0,45	0,15
f)	tečni naftni plin za pogon motornih vozila *		0,40	0,40
g)	biogoriva i biotekućine		0,70	0,70

* putarina na tečni naftni plin je izražena u KM/kg

Analiza vanjskotrgovinske razmjene za 2024. godinu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik – makroekonomista)

Sažetak

Vanjskotrgovinska razmjena Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) predstavlja ključni segment ekonomske aktivnosti zemlje, odražavajući njenu povezanost sa globalnim tržištem, konkurentnost domaćeg gospodarstva i ekonomske politike što utječe na uvoz i izvoz. Ova analiza nastavak je analiza objavljenih u prethodnim brojevima biltena Odjeljenja sa fokusom na godišnje kretanje uvoza i izvoza u BiH u 2024. godini u odnosu na prethodne tri godine: 2021. 2022. i 2023. godinu²⁶.

Analizom je prikazano godišnje kretanje u ukupnoj vanjskotrgovinskoj razmjeni, kretanje u razmjeni prema vanjskotrgovinskim regionima podijeljeno na razvijene zemlje (EU²⁷, EFTA²⁸ i ostale razvijene zemlje²⁹) i zemlje u razvoju (CEFTA³⁰, europske zemlje u razvoju, azijske zemlje u razvoju i ostale zemlje u razvoju³¹), kao i kretanje u razmjeni prema najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima i prema vrsti proizvoda.

Analizom podataka moguće je sagledati trendove trgovinske bilance, strukturu glavnih izvoznih i uvoznih proizvoda, kao i ekonomske faktore koji oblikuju trgovinske odnose sa ključnim partnerima. Cilj analize je da pruži uvid u najnovije podatke o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH za 2024. godinu, identificira trendove i izazove, te omogućiti bolje razumjevanje faktora koji utječu na trgovinsku bilancu zemlje. Analiza pomaže donositeljima odluka, gospodarstvenicima i ekonomskim analitičarima da sagledaju mogućnosti za unapređenje vanjskotrgovinske razmjene i kreiraju strategije koje mogu doprinijeti jačanju ekonomske stabilnosti i održivog razvoja zemlje.

1. Godišnje kretanje vanjskotrgovinske razmjene

Vanjskotrgovinska razmjena BiH tijekom 2024. godine zabilježila je određene promjene u odnosu na prethodnu godinu. Kretanje, obujam i struktura robne razmjene zavise od različitih faktora. Ključni faktori koji su u 2024. godini utjecali na vanjskotrgovinsku razmjenu BiH su globalni ekonomski trendovi, svjetska ekonomska situacija, inflacija i recesioni pritisci koji su imali izravan utjecaj na potražnju za domaćim proizvodima na međunarodnom tržištu, dok su se promjene u cijenama energenata, metala i sirovina izravno odrazile na izvozno-uvozne tokove.

Grafikonom jedan prikazano je godišnje kretanje robne razmjene BiH sa inozemstvom za razdoblje 2021-2024. godina. Prikazane su vrijednosti uvoza, izvoza i ostvarenog deficita u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), kao i udio u pokrivenosti uvoza izvozom (desna vertikalna skala) za navedeno razdoblje.

²⁶ Zbog pojave pandemije Covid-19 kao i zbog mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa, 2020. godina nije relevantna za usporedbu.

²⁷ 27 država članica Europske unije

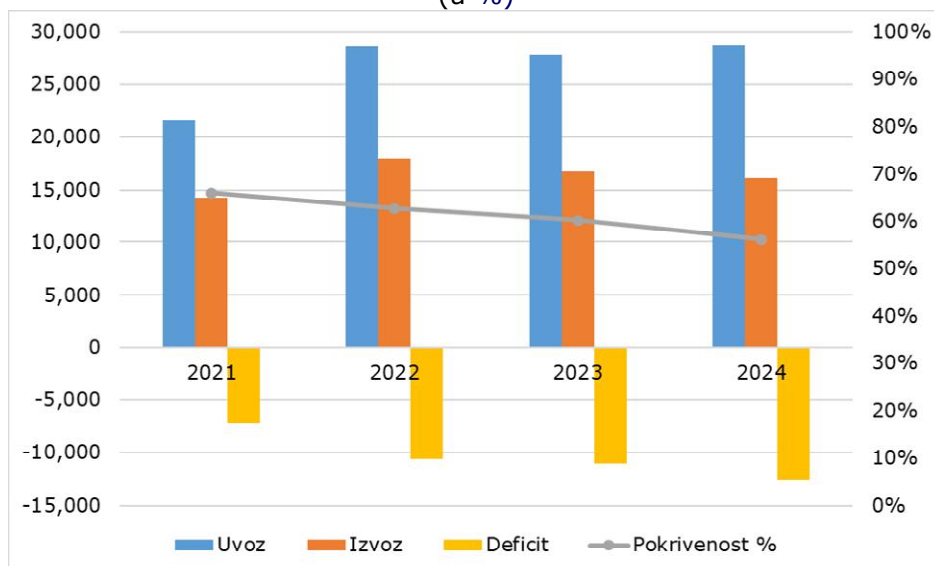
²⁸ Švicarska, Norveška, Island i Lihtenštajn (Europsko udruženje slobodne trgovine)

²⁹ Australija, Japan, Kanada, SAD, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo i dr.

³⁰ Albanija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Srbija, UNMIK/Kosovo (Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja centralne Europe koji obuhvata i BiH)

³¹ afričke i američke zemlje u razvoju

Grafikon 1. Robna razmjena BiH za razdoblje 2021-2024. (u mil. KM) i pokrivenost uvoza izvozom (u %)

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Tijekom 2024. godine došlo je do smanjenja izvoza za 3,7% i povećanja uvoza za 3,2% u odnosu na prethodnu godinu, što je utjecalo na povećanje vanjskotrgovinskog deficita za 13,7%. Pokrivenost uvoza izvozom u 2024. godini na godišnjoj razini iznosi 56,1% i manja je za 4,0 p.b.

Uvoz se u 2024. godini zadržao na razini uvoza iz 2022. godine, dok je izvoz znatno smanjen 10,6%.

U usporedbi sa 2021. godinom uvoz u 2024. godini veći je za 32,7%, a izvoz za 12,6%, međutim vanjskotrgovinski deficit u 2024. godini je mnogo veći. S obzirom da 2021. godina predstavlja godinu oporavka nakon pojave pandemije Covid-19, rezultati vanjskotrgovinske razmjene u 2024. godini bili bi znatno bolji da nisu uslijedili dodatni šokovi koji su negativno utjecali na uvoz i izvoz u ovoj godini. Također, konstantan rast cijena, odnosno visoke stope inflacije, uzrokovale su povećanje u obujmu razmjene. Razina rasta obujma razmjene treba vezati za rast cijena, a ne za povećanje fizičkog izvoza i uvoza.

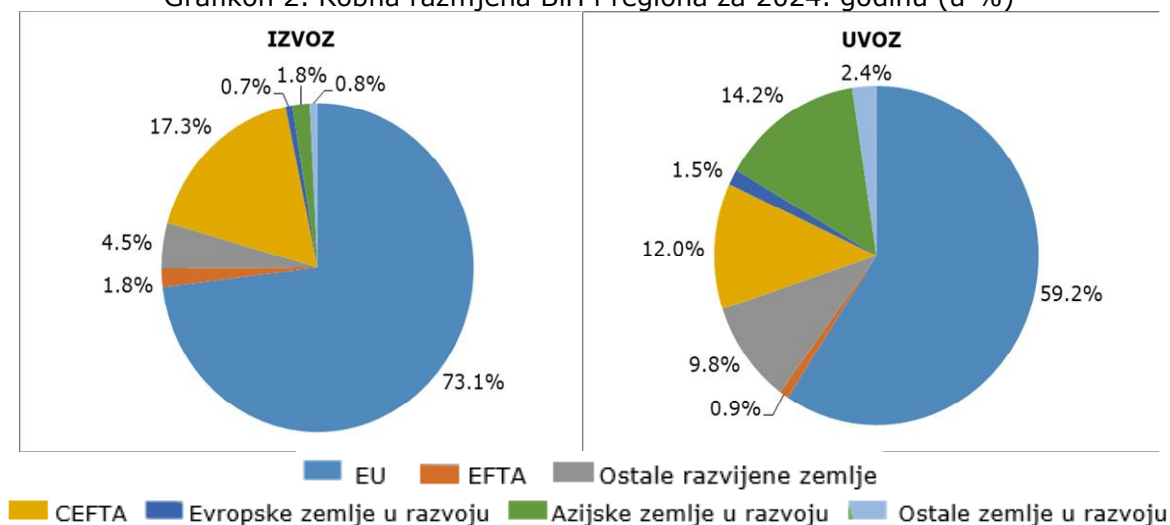
Podaci ukazuju na potrebu za daljim diverzificiranjem izvoza i smanjenjem ovisnosti o uvozu u ključnim sektorima kako bi se poboljšala vanjskotrgovinska bilanca zemlje. Također, ukazuje se na potrebu za daljim praćenjem i analizom vanjskotrgovinskih tokova, kao i na implementaciju strategija koje bi mogle doprinijeti smanjenju trgovinskog deficita i jačanju izvoznog sektora BiH.

2. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema glavnim regionima

Bosna i Hercegovina, kao mala i otvorena ekonomija, u velikoj mjeri ovisi o trgovinskoj razmjeni sa Europskom unijom i zemljama regiona. Stabilnost tečaja, carinske politike, trgovinski sporazumi i globalni ekonomski uvjeti izravno utječu na obujam i dinamiku vanjskotrgovinskih tokova.

Grafikonom dva prikazan je postotak udjela glavnih regiona u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u 2024. godini.

Grafikon 2. Robna razmjena BiH i regiona za 2024. godinu (u %)

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Robna razmjena BiH sa razvijenim zemljama:

- EU kao glavni partner BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni, u 2024. godini sudjeluje sa 73,1% izvoza i 59,2% uvoza. Izvoz u zemlje EU u 2024. godini manji je za 3,6%, dok je uvoz iz ovih zemalja veći za 3,5% u odnosu na 2023. godinu. Pokrivenost uvoza izvozom u 2024. godini iznosi 69,3%, što je 5,1 p.b. manje u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2023. godini. Robna razmjena sa zemljama EU smanjena je zbog pada gospodarskih aktivnosti u EU, odnosno smanjene potražnje i ekonomskih usporavanja unutar EU, kao i smanjenja izvoza iz BiH kao rezultat smanjene potražnje za određenim proizvodima iz BiH na tržištu EU. U usporedbi sa 2022. godinom izvoz je manji za 11,1%, a uvoz veći za 4,0%, dok je u odnosu na 2021. godinu izvoz u zemlje EU veći za 13,1%, a uvoz veći za 33,1%.
- Zemlje EFTA u robnoj razmjeni sa BiH u 2024. godini sudjeluju sa 1,8% izvoza i 0,9% uvoza. Izvoz je u 2024. godini veći za 0,8%, a uvoz za 28,1% u odnosu na 2023. godinu. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 116,5%, što je za 31,6 p.b. manje u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u godini prije. U usporedbi sa 2022. godinom izvoz je u zemlje EFTA manji za 5,3%, a uvoz veći za 31,9%. U odnosu na 2021. godinu u 2024. godini izvoz je iz BiH u ove zemlje manji za 21,9%, a uvoz veći za 48,0%.
- Ostale razvijene zemlje koje nisu zemlje članice EU i zemlje članice EFTA u robnoj razmjeni sa BiH u 2024. godini sudjeluju sa 4,5% izvoza i 9,8% uvoza. Izvoz iz BiH u ostale razvijene zemlje u 2024. godini je veći za 16,9% u odnosu na 2023. godinu, dok je uvoz iz ovih zemalja u BiH u istoj godini manji za 1,6% u odnosu na prethodnu godinu. Pokrivenost izvoza uvozom u 2024. godini je 25,7%, što je za 4,1 p.b. veće u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u prethodnoj godini. U usporedbi sa 2022. godinom zabilježen je izvoz veći za 17,1%, dok je uvoz manji za 8,1%. Izvoz iz BiH u ostale razvijene zemlje u 2024. godini u odnosu na 2021. godinu veći je za 12,0%, a uvoz iz ovih zemalja u BiH za 26,3%.

Robna razmjena BiH sa zemljama u razvoju:

- Zemlje CEFTA, od kojih najveće udio u robnoj razmjeni sa BiH imaju Srbija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija, u 2024. godini sudjeluju sa 17,3% izvoza i 12,0% uvoza. Izvoz je u odnosu na 2023. godinu manji za 10,8%, dok je uvoz veći za 6,5%, pokrivenost uvoza izvozom iznosi 80,7%, što je za 15,6 p.b. manje u odnosu na 2023. godinu. U usporedbi sa

2022. godinom izvoz je u 2024. godini manji za 15,7%, a uvoz za 1,9%, dok je u usporedbi sa 2021. godinom izvoz u zemlje CEFTA veći za 15,7%, a uvoz iz ovih zemalja veći za 24,8%.

- BiH je u 2024. godini sa ostalim europskim zemljama u razvoju od kojih se najveća vanjskotrgovinska razmjena odnosi na robnu razmjenu sa Rusijom (84,4% izvoza i 76,1% uvoza od ukupno ostvarene razmjene sa ovom grupom zemalja), sudjelovala sa 0,7% izvoza i 1,5% uvoza. Izvoz iz BiH u ostale europske zemlje u razvoju manji je za 8,4%, a uvoz za 20,0% u odnosu na 2023. godinu, pokrivenost uvoza izvozom je 25,3% što je za 3,2 p.b. veće u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2023. godini. U odnosu na 2022. godinu izvoz u ove zemlje manji je za 9,1%, a uvoz za 46,8%, dok je u odnosu na 2021. godinu izvoz manji za 9,5%, a uvoz za 37,9%.
- U robnoj razmjeni sa grupom azijskih zemalja u razvoju od kojih je Kina najveći učesnik u razmjeni, BiH je u 2024. godini ostvarila 1,8% izvoza i 14,2% uvoza. Od ukupno ostvarenog uvoza iz ove grupe zemalja, 67,9% se odnosi na uvoz iz Kine. Izvoz je u 2024. godini veći za 20,1%, a uvoz za 4,1%, pokrivenost uvoza izvozom iznosi 7,0%, što je za 0,9 p.b. veće u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2023. godini. U usporedbi sa 2022. godinom ostvaren izvoz veći je za 15,4%, a uvoz za 1,2%, dok je u usporedbi sa 2021. godinom izvoz veći za 62,5%, a uvoz za 56,3%.
- Ostale afričke i američke zemlje u razvoju u robnoj razmjeni sa BiH sudjeluju sa 0,8% izvoza i 2,4% uvoza. Izvoz u ove zemlje je veći za 1,4%, a uvoz za 6,4% u odnosu na 2023. godinu. Pokrivenost uvoza izvozom je 18,2% i za 0,9 p.b. je manja u odnosu na 2023. godinu. U odnosu na 2022. godinu izvoz u ove zemlje je u 2024. godini manji za 14,8%, a uvoz za 6,0%, dok je u odnosu na 2021. godinu izvoz manji za 17,9%, a uvoz iz ostalih afričkih i američkih zemalja u razvoju veći za 72,6%.

3. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema najznačajnijim partnerima

S obzirom da je BiH mala otvorena ekonomija čije gospodarstvo u velikoj mjeri ovisi o vanjskotrgovinskoj razmjeni sa ključnim trgovinskim partnerima, u nastavku je prikazana robna razmjena zemlje sa najvećim trgovinskim partnerima.

Tabelom jedan prikazano je udio u izvozu prema deset najznačajnijih izvoznih partnera BiH u promatrane četiri godine. Tabelom je prikazan i postotak povećanja/smanjenja izvoza u 2024. godini, u odnosu na prethodne tri godine.

Tabela 1. Izvoz iz BiH prema partnerima za razdoblje 2021-2024. (u %)

BH IZVOZ (udio u %)								
R.br.	Zemlja	2024	2023	2022	2021	promjena u odnosu na 2023 (%)	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
1	Hrvatska	16.1	15.3	14.9	13.1	1.8	-3.1	39.1
2	Njemačka	15.3	16.1	14.8	15.0	-8.3	-7.8	14.9
3	Srbija	11.4	12.5	13.1	12.1	-11.9	-22.2	6.8
4	Austrija	9.8	10.3	9.5	9.0	-8.2	-7.9	22.6
5	Slovenija	8.2	8.1	7.9	8.5	-2.3	-6.8	8.7
6	Italija	7.9	8.7	11.1	11.3	-12.5	-36.3	-21.2
7	Crna Gora	3.7	4.1	3.2	2.8	-13.6	3.4	51.1
8	Nizozemska	2.6	2.5	2.3	2.5	0.8	-0.4	16.8
9	Francuska	2.3	2.0	2.2	2.3	7.5	-7.1	8.3
10	Češka	2.0	1.4	1.2	1.2	42.1	53.3	89.8
	ostale zemlje	20.6	19.1	19.7	22.3	3.9	-6.5	4.3
	ukupno	100.0	100.0	100.0	100.0			

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Najvažniji izvozni partner BiH, odnosno država u koju je BiH najviše izvozila u 2024. godini je Hrvatska 16,1%, koja je istodobno i najveći izvozni partner iz EU regiona, nakon čega slijedi izvoz u Njemačku 15,3% i Austriju 9,8% od ukupnog izvoza zemlje. Iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je najviše izvozila u Srbiju 11,4%, dok se zemlje EFTA regiona ne nalaze u deset najvećih bh izvoznika u 2024. godini.

Pored udjela zemalja u koje je BiH najviše izvozila u promatrane četiri godine, tabelom jedan je prikazan i postotak povećanja/smanjenja izvoza u 2024. u odnosu na 2023., 2022. i 2021. godinu. Pokazatelji prikazani tabelom ukazuju uglavnom na smanjenje izvoza na tržišta glavnih trgovinskih partnera BiH u 2024. u odnosu na 2023. i 2022. godinu, dok je u odnosu na 2021. godinu zemlja zabilježila povećanje izvoza kod većeg broja najvažnijih izvoznih partnera izuzev izvoza u Italiju koji je smanjen -21,2%.

U odnosu na 2023. godinu najviše je smanjen izvoz u Crnu Goru -13,6%, Italiju -12,5% i Srbiju -11,9%, dok je s druge strane jedini veći rast izvoza zabilježen u Češku 42,1%.

U usporedbi sa 2022. godinom, zabilježeno je povećanje izvoza u Češku 53,3%, dok je izvoz u ostale glavne izvozne partnere u 2024. godini smanjen.

Najveći rast izvoza u odnosu na 2021. godinu BiH je ostvarila u Češku 89,8%, Crnu Goru 51,1%, Hrvatsku 39,1%, Austriju 22,6% i ostale zemlje glavne izvozne partnere, dok je s druge strane izvoz u Italiju znatno smanjen 21,2%.

Tabelom dva prikazano je udio u uvozu prema deset najznačajnijih uvoznih partnera BiH u promatrane četiri godine. Tabelom je prikazan i postotak povećanja/smanjenja uvoza u 2024. godini, u odnosu na prethodne tri godine.

Tabela 2. Uvoz u BiH prema partnerima za razdoblje 2021-2024. (u %)

BH UVOZ (udio u %)								
R.br.	Zemlja	2024	2023	2022	2021	promjena u odnosu na 2023 (%)	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
1	Italija	12.9	13.9	12.4	12.0	-4.3	4.7	42.5
2	Njemačka	11.8	12.0	10.5	11.9	1.3	11.5	31.7
3	Srbija	10.3	10.2	10.7	11.2	4.4	-7.4	21.7
4	Kina	9.6	9.5	8.1	7.9	5.0	13.0	62.1
5	Hrvatska	7.5	7.5	9.9	8.9	2.1	-26.4	11.2
6	Turska	5.8	5.5	5.8	5.9	8.0	-8.0	31.1
7	Slovenija	3.8	3.9	3.9	4.6	0.9	-3.5	10.1
8	Austrija	3.5	3.6	3.5	3.8	1.6	-0.6	23.0
9	Poljska	3.3	3.1	2.7	2.9	8.6	10.7	53.5
10	Mađarska	2.4	2.2	2.4	2.7	11.4	-9.9	20.9
	ostale zemlje	29.0	28.4	30.0	28.3	5.3	-8.2	36.1
	ukupno	100.0	100.0	100.0	100.0			

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Najvažniji uvozni partneri BiH u 2024. godini su Italija koja u ukupnom uvozu sudjeluje sa 12,9% i Njemačka 11,8%, te su istodobno i najveći uvozni partneri BiH iz EU. U istom razdoblju, od partnera iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je naviše uvozila iz Srbije 10,3%, dok je iz grupe azijskih zemalja u razvoju najveći uvoz zabilježen iz Kine, 9,6% ukupnog uvoza.

Pored udjela zemalja iz kojih je BiH najviše uvozila u promatrane četiri godine, tabelom dva je prikazan i postotak povećanja/smanjenja uvoza u 2024. godini u odnosu na 2023., 2022. i 2021. godinu. Najveći rast uvoza u 2024. godini u odnosu na godinu prije zabilježen je iz Mađarske 11,4%, Poljske 8,6% i Turske 8,0%. Razlog za uvoz sve većeg broja proizvoda mađarskog i poljskog porijekla zadnjih godina u BiH jeste cjenovna konkurentnost proizvoda koji zadovoljavaju standarde kvaliteta koje traže potrošači, kao i blizina ovih tržišta što smanjuje troškove i vrijeme isporuke čineći uvoz iz ovih zemalja privlačnijim.

U usporedbi sa istom godinom pad uvoza evidentiran je iz Italije 4,3%, dok je u odnosu na 2022. godinu najveći pad uvoza zabilježen iz Hrvatske 26,4%. Rast uvoza iz Kine 13,0%, Njemačke 11,5%, Poljske 10,7% i Italije 4,7% zemlja je zabilježila u usporedbi sa 2022. godinom.

Ukoliko se uporede podaci o uvozu u BiH u 2024. godini u odnosu na 2021. godinu, evidentno je da je rast uvoza zabilježen iz svih glavnih uvoznih partnera zemlje. Najveći rast zabilježen je prilikom uvoza iz Kine 62,1%, Poljske 53,5%, Italije 42,5%, Njemačke 31,7% i Turske 31,1%.

Obzirom da je BiH tržište ograničene kupovne moći koje zahtijeva jeftinije alternative, ekonomska isplativost i povoljnije cijene povećavaju uvoz iz zemalja sa nižim troškovima proizvodnje kao što su Poljska, Mađarska, Kina ili Turska, dok je uvoz iz razvijenih europskih zemalja sve manji.

4. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema vrsti proizvoda

U 2024. godini, vanjskotrgovinska razmjena BiH pokazala je određene promjene u obujmu i strukturi. Detaljna analiza po vrstama proizvoda pokazuje da poseban značaj u robnoj razmjeni

zemlje imaju energetske sektor, metalna industrija, prehrambena industrija i automobilske sektor, koji čine značajan dio izvoza i uvoza.

Tabelom tri prikazano je udio u izvozu prema deset najznačajnijih grupa proizvoda u promatrane četiri godine. Također, tabelom je prikazan postotak povećanja/smanjenja izvoza određene vrste robe u 2024. godini u usporedbi sa prethodne tri godine.

Tabela 3. Izvoz iz BiH prema grupama proizvoda za razdoblje 2021-2024. (u %)

red. br.	kod	Opis kodne oznake	IZVOZ (udio u %)				promjena u odnosu na 2023 (%)	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
			2024	2023	2022	2021			
1	85	Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i sl.	9.3	8.5	7.3	7.6	5.5	15.1	38.0
2	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	7.8	7.9	6.6	6.7	-5.0	6.0	31.0
3	94	Namještaj; oprema za krevete i sl. proizvodi (madraci, jastuci i sl.); svjetiljke i dr. rasvjetna tijela, koja nisu uključena na drugom mjestu;	7.4	7.8	7.8	8.8	-9.3	-15.3	-5.1
4	73	Proizvodi od željeza i čelika	7.0	7.3	7.5	7.2	-8.6	-16.6	8.8
5	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	6.5	9.5	9.9	8.6	-34.3	-41.3	-14.6
6	44	Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	5.7	5.9	6.5	6.8	-6.0	-21.7	-5.2
7	76	Aluminij i proizvodi od aluminija	5.4	5.1	8.8	6.6	0.8	-45.2	-8.1
8	28	Neorganski hemijski proizvodi; organska i neorganska jedinjenja plemenitih metala, metala rijetkih zemalja, radioaktivnih elemenata i izotopa	4.9	5.0	5.4	4.6	-5.8	-19.0	20.4
9	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	4.8	4.7	4.5	4.6	-1.6	-5.1	17.7
10	64	Obuća, nazuvci i slični proizvodi; dijelovi tih proizvoda	4.3	4.9	4.7	4.9	-16.1	-18.7	-1.8
I		Ukupno (1 do 10)	63.0	66.7	68.9	66.3	-9.0	-18.2	7.1
II		Ostali proizvodi	37.0	33.3	31.1	33.7	6.8	6.5	23.5
		UKUPNO (I + II)	100.0	100.0	100.0	100.0			

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Sektor prerađivačke industrije i dalje dominira u izvozu, posebno proizvodi od metala, strojevi i oprema te drveni proizvodi. Iako vrijednost poljoprivrednih proizvoda i hrane nije dovoljno velika kako bi se ovi proizvodi našli u deset grupa proizvoda prikazanih tabelom, oni također zauzimaju značajan udio u izvozu sa posebnim naglaskom na izvoz mesa i mliječnih proizvoda.

Među deset najvažnijih izvoznih grupa proizvoda u 2024. godini samo dvije grupe proizvoda ostvarile su povećanje izvoza u odnosu na prethodnu godinu: grupa proizvoda kodne oznake 85 – Električni strojevi, oprema i dr. ostvarila je izvoz 5,5% veći, dok je grupa proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminija ostvarila izvoz veći za 0,8%.

Najveće smanjenje prilikom izvoza u 2024. godini u odnosu na izvoz u 2023. godini zabilježeno je kod grupe proizvoda 27 – Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije -34,3%, grupe 64 – Obuća, nazuvci i slični proizvodi -16,1%, dok je smanjenje izvoza kod preostalih grupa proizvoda nešto manje ali također značajno.

U usporedbi sa podacima o izvozu iz 2022. godine, također su samo dvije grupe proizvoda ostvarile povećanje izvoza u 2024. godini, grupa proizvoda 85 – Električni strojevi, oprema i dr. 15,1% i grupa proizvoda 84 – Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati 6,0%. Veliko smanjenje izvoza zabilježeno je prilikom izvoza proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminija -45,2%, 27 – Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije -41,3% kao i drugih grupa proizvoda prikazanih tabelom.

U odnosu na 2021. godinu, evidentiran je rast izvoza kod većeg broja grupa proizvoda kao što je rast izvoza proizvoda kodne oznake 85 – Električni strojevi, oprema i dr. 38,0%, 84 – Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati 31,0%, 28 – Neorganski kemijski proizvodi 20,4%, 39 – Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa 17,7% i 73 – Proizvodi od gvožđa i čelika 8,8%, dok je izvoz preostalih grupa proizvoda smanjen u odnosu na izvoz u 2024. godinu.

Tabelom četiri prikazano je udio u uvozu prema deset najznačajnijih grupa proizvoda u promatrane četiri godine. Također, tabelom je prikazan postotak povećanja/smanjenja uvoza određene vrste robe u 2024. godini u usporedbi sa prethodne tri godine.

Tabela 4. Uvoz u BiH prema grupama proizvoda za razdoblje 2021-2024. (u %)

red. br.	kod	Opis kodne oznake	UVOZ (udio u %)				promjena u odnosu na 2023 (%)	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
			2024	2023	2022	2021			
1	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	12.2	13.2	16.6	11.9	-4.8	-26.3	35.6
2	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	8.7	8.6	7.2	7.8	4.0	21.1	46.9
3	87	Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih vozila i njihovi dijelovi i pribor	7.8	7.5	5.4	6.2	7.3	43.4	66.3
4	85	Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i sl.	6.6	6.9	5.8	5.9	-2.0	13.8	47.6
5	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	5.2	5.2	5.6	6.2	4.7	-6.1	11.5
6	72	Željezo i čelik	3.8	3.8	4.6	4.5	2.6	-17.5	12.0
7	30	Farmaceutski proizvodi	3.3	3.1	2.7	3.6	10.1	21.7	21.5
8	73	Proizvodi od željeza i čelika	2.6	2.9	2.7	3.0	-5.1	-1.6	14.3
9	76	Aluminij i proizvodi od aluminija	2.6	3.2	5.4	3.9	-15.2	-52.1	-12.6
10	74	Bakar i proizvodi od bakra	2.2	2.0	1.7	1.9	14.5	31.4	58.8
I		Ukupno (1 do 10)	55.1	56.4	57.7	55.1	0.8	-4.4	32.5
II		Ostali proizvodi	44.9	43.6	42.3	44.9	6.3	6.2	32.8
		UKUPNO (I + II)	100.0	100.0	100.0	100.0			

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Najveći udio u uvozu imaju energenti, posebno nafta i plin, što je posljedica globalnih cijena i potreba domaćeg gospodarstva. Strojevi i transportna oprema, kao i kemijski proizvodi također čine veliki dio uvoza, što ukazuje na ovisnost zemlje o uvozu u ovim sektorima.

Među deset najvažnijih uvoznih grupa proizvoda prikazanih tabelom četiri, najveći rast uvoza u 2024. godini u odnosu na prethodnu godinu ostvaren je kod grupe proizvoda kodne oznake 74 – Bakar i proizvodi od bakra 14,5% i grupe proizvoda 30- Farmaceutski proizvodi 10,1%, dok je

najveće smanjenje uvoza od -15,2% zabilježeno prilikom uvoza proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminija.

Najveće smanjenje uvoza u odnosu na 2022. godini zabilježeno je također kod grupe proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminija -52,1%, dok je u usporedbi sa istim razdobljem najveće povećanje uvoza ostvarila grupa proizvoda 87 - Vozila, osim željezničkih i tramvajskih vozila i njihovi dijelovi 43,4%.

U usporedbi sa 2021. godinom sve grupe proizvoda prikazane tabelom izuzev grupe proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminija čije je smanjenje -12,6%, ostvarile su povećanje prilikom uvoza. Najveće povećanje uvoza ostvareno je prilikom uvoza grupe proizvoda 87 - Vozila, osim željezničkih i tramvajskih vozila i njihovi dijelovi 66,3%, nakon čega slijedi uvoz proizvoda kodne oznake 85 – Električni strojevi, oprema i dr. 47,6%, 84 – Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati 46,9% i druge grupe proizvoda.

5. Zaključak

U 2024. godini, vanjskotrgovinska razmjena BiH suočila se sa izazovima koji su rezultirali povećanjem trgovinskog deficita. Zabilježen je nastavak dugogodišnjih izazova u trgovinskoj bilanci ali i određene strukturne promjene u pogledu izvoza i uvoza. Podaci pokazuju blagi pad ukupne trgovinske razmjene, značajan pad izvoza i rast uvoza, što je dodatno povećalo trgovinski deficit zemlje.

Ovi trendovi ukazuju na potrebu za strateškim mjerama koje bi podstakle izvoz i smanjile ovisnost o uvozu. Fokus bi trebalo da bude na diverzifikaciji izvoza, unaprjeđenju konkurentnosti domaćih proizvoda i istraživanju novih tržišta. Također, važno je raditi na smanjenju uvozne ovisnosti kroz potporu domaćoj proizvodnji i efikasnijem korišćenju resursa. Poboljšanje vanjskotrgovinske bilance zahtijeva koordinirane napore svih relevantnih institucija i gospodarskih subjekata u zemlji.

Analiza pokazuje da je zemlja i dalje suočena sa strukturnim izazovima iako postoje pozitivni trendovi, poput diverzifikacije trgovinskih partnera i rasta pojedinih sektora. Potrebno je uložiti značajne napore u jačanje domaće proizvodnje, povećanje konkurentnosti i pronalaženje novih tržišta. Bez strateških ekonomskih reformi i podrške domaćim proizvođačima, BiH će ostati u nezavidnoj poziciji u globalnoj trgovini, sa stalnim rastom trgovinskog deficita i smanjenom ekonomskom stabilnošću. Ukoliko se ne poduzmu konkretni koraci, zemlja će se suočiti s još većim ekonomskim izazovima u narednim godinama, uz dalju stagnaciju izvoza i povećanje vanjske ovisnosti. Odjeljenje će kontinuirano nastaviti praćenje vanjskotrgovinske razmjene i u narednom razdoblju, a što će biti predmet analiza objavljenih u narednim biltenima.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=h